

F. FOKKENS,
HERZIENING
REGLEMENT
PARTICULIERE
LANDERIJEN.

173

N°. 14

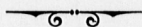
Kast 173

Pl. C N°. 14

LEG A A T

VAN WIJLEN

Prof. Mr. C. PIJNACKER
HORDIJK.

10
Lijver Excellentie, de Gouverneur -
Generaal van Ned. Indië, Mr. C. J. J. J. J.
Volgt, eerbiedig aangeboden van den
Schijner.

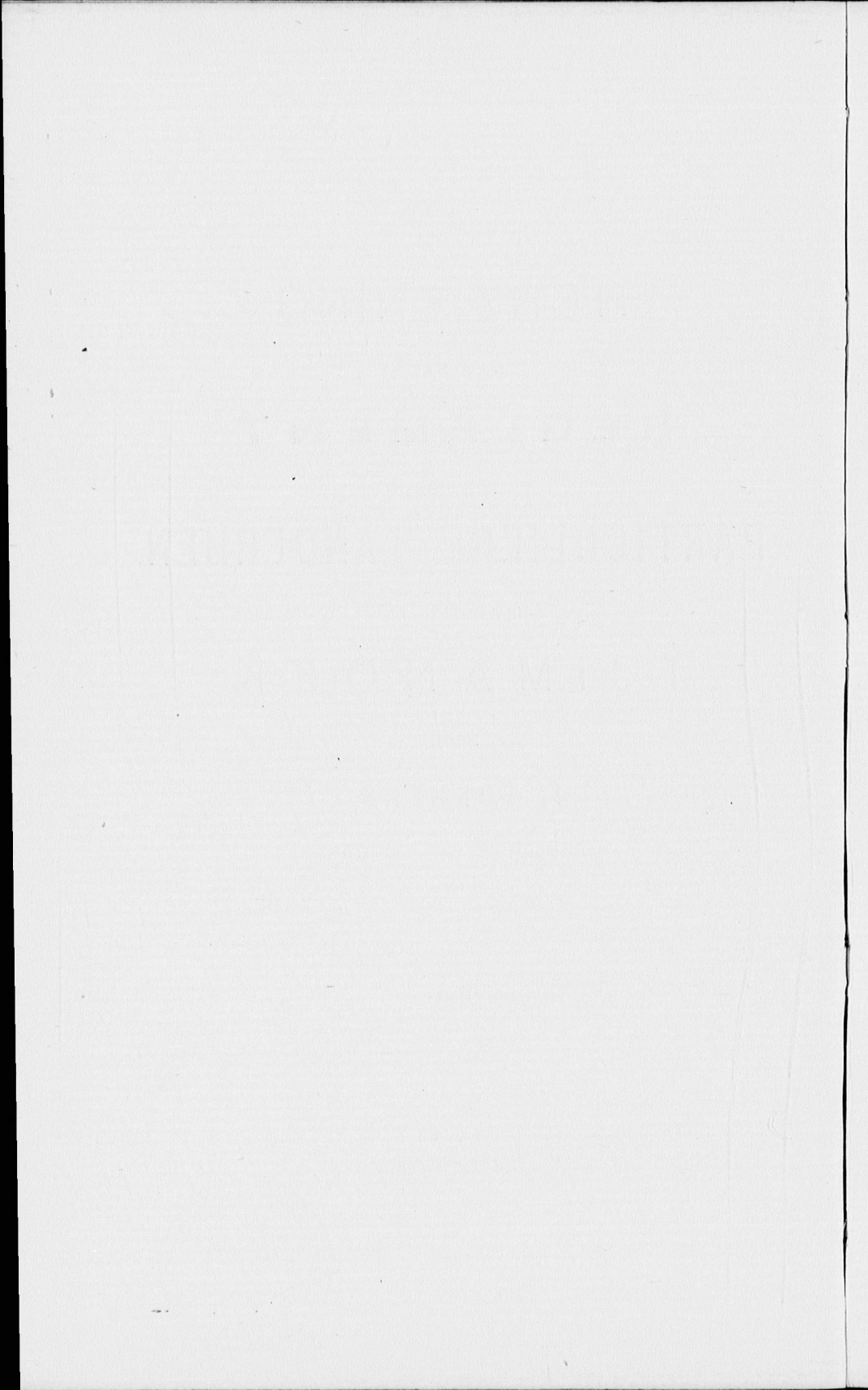
143.C.14

HERZIENING
VAN HET
REGLEMENT
OP DE
PARTICULIERE LANDERIJEN
BEWESTEN DE
T J I M A N O E K.

DOOR
F. FOKKENS,
Inspecteur van cultures.

B A T A V I A ,
H. M. VAN DORP & Co.,
1 8 8 9.

I N L E I D I N G.

Drie jaren zijn verloop en sedert het bloedige drama te Tjiomas werd afgespeeld en sinds bij Gouvernements besluit, dd. 21 Aug. 1886 (uitzettingsbesluit), werd geconstateerd, dat opgezeten en van genoemd land tot wanhoop en radeloosheid waren gedreven geworden door het hooge bedrag van den aanslag hunner tuinhuur en door de vexatiën, welke zij van de zijde van den landheer of diens ondergeschikten in andere opzichten ondervonden, en dat aldaar de plaats gehad hebbende rustverstoringen grootendeels het gevolg waren gebleken van het door den landeigenaar ingevoerd en vooral in de laatste jaren met hardvochtigheid doorgedreven stelsel van exploitatie, waarbij, met miskenning van de rechten en belangen der bevolking, uitsluitend eigen gewin op den voorgrond stond.

Wat is er in die drie jaar gedaan om herhaling van dergelijke treurigheden op het een of ander land te voorkomen?

De landheer van Tjiomas werd gestraft met verbanning buiten de afdeeling Buitenzorg van zijn zoon en schoonzoon, wellicht ook tot voorbeeld voor andere landeigenaren, doch maatregelen om vexatiën en het hardvochtig exploiteeren der opgezeten en onmogelijk te maken werden nog niet genomen. Integendeel, de waarborgen, die de bevolking heeft voor de handhaving harer rechten tegenover haar landheer, werden zelfs onwillekeurig, zonder dat het in de bedoeling lag, verminderd, want na het afkeurend oordeel, in de 2de Kamer der Staten-Generaal hij herhaling uitgesproken, over de personen, die het voor die bevolking hadden opgenomen, zullen er maar weinig ambtenaren meer te vinden zijn, die,

door partij te kiezen tegenover den landheer, zich in een wespennest willen steken.

De Indische Regeering heeft intusschen niet stil gezeten en verschillende pogingen in het werk gesteld om de Inlandsche bevolking op de particuliere landerijen in het algemeen meer bescherming te verleenen, doch die zijn tot nog toe zonder resultaat gebleven, eensdeels wijl de personen, met die zaak belast, om mij onverklaarbare redenen daarmede geen voortgang maakten, anderdeels door het afstuiten op de zuinigheids-politiek van het vorige ministerie.

Die pogingen waren :

Ten eerste: Eene herziening van het Reglement op de particuliere landerijen bewesten de Tjimanoek (Stbl. 1836 no. 19).

Ten tweede: Verbetering der contrôle van gouvernementswege op die landen.

Ten derde: Aankoop dier landen door den Staat. Eene herziening van het Reglement werd, blijkens het Koloniaal Verslag, in 1885 aan Justitie opgedragen en thans, nu wij 1889 schrijven, is van die herziening nog niets bekend. Voor verbetering der contrôle en voor aankoop der landerijen werden uitgewerkte voorstellen aan den Minister van Kolonien (SPRENGER VAN ELJK) gezonden, doch door Z. E. gedeponeerd, omdat de zaak uitgaven vorderde.

Het herzien van het Reglement is zeker niet zoo eenvoudig, doch men heeft verzuimd een als het ware aangewezen weg in te slaan, waardoor die taak zeer zou zijn vergemakkelijkt geworden. Met het bekend raken der Tjiomasseche toestanden, die zulke bedroevende gevolgen gehad hebben, lag toch de vraag voor de hand: is het op de andere particuliere landen even treurig gesteld of wellicht nog treuriger?

Ter beantwoording dier vraag had m. i. op alle particuliere landerijen eene enquête moeten ingesteld worden, dan was men in het bezit gekomen der noodige gegevens voor de herziening van het Reglement van 1836, die men nu mist.

Het zijn toch niet alleen juridische kwesties, die bij zulk eene herziening te berde komen, maar ook, en wel voornamelijk, kwesties gebaseerd op plaatselijke toestanden, op adat en gewoonte. Veel valt dienaangaande te leeren uit schrifturen omtrent klachten van opgezetenen tegen hun landheer (1), evenwel niet alles, want op sommige landen wordt onrecht gepleegd, waarover nooit geklaagd is, niet wijl dat onrecht minder te beteekenen heeft, maar omdat de opgezetenen bevreesd zijn voor hun landheer.

Kennis van den *feitelijken* toestand op de verschillende particuliere landerijen is voor de herziening van het Reglement van 1836 een eerste vereischte. De belangrijke studiën van den Heer RIESZ zijn daarvoor een niet genoeg te waardeeren hulpmiddel, maar zij betreffen meer speciaal de landerijen in de residentie Batavia en buitendien is de Heer RIESZ niet altijd geheel onpartijdig, hij leert ons wel eens de toestanden kennen, zooals zij zich voordoen, bekeken door een landheerlijke bril. Het kan daarom zijn nut hebben, dat iemand, die jaren lang als niet belanghebbende met particuliere landen ook buiten Batavia in aanraking is geweest, zijn ondervinding dienaangaande bekend maakt, opdat daarvan bij eene eventueele herziening van het Reglement partij kan getrokken worden.

Wellicht wordt zijn voorbeeld door andere bevoegden gevolgd en kan er op die wijze iets goeds tot stand gebracht worden.

Dat was de overweging, die mij er toe bracht om over dit onderwerp te schrijven.

De herziening van het Reglement is m. i. *dringend* noodzakelijk en men mag zich daarvan niet terug laten houden door eventueele plannen, die in Holland mochten bestaan, om alle landerijen, dan wel alleen de bij de bevolking in gebruik zijnde gedeelten en de soevereine rechten der landeigenaren, terug te koopen. Die plannen toch

(1) O. a. de bekende brochure van VAN DER KEMP: Bijdragen tot de wordingsgeschiedenis van het Reglement op de particuliere landerijen.

sluiten volstrekt niet de noodzakelijkheid eener herziening uit, want eer men ze voor alle landerijen verwezenlijkt ziet zullen nog heel wat jaren verloop, en in dien tusschentijd wordt de toestand der bevolking niet gunstiger, daar vele landeigenaren, een afkoop in het vooruitzicht hebbende, er nog van halen zullen, wat er van te halen is.

Om goed de urgentie van eene herziening te doen begrijpen, zal ik hier een algemeene schets laten volgen van den tegenwoordigen toestand der bevolking op de particuliere landerijen, zooals die naar mijne ondervinding op vele landen voorkomt. Goede, humane landheeren behoeven zich het minder gunstige, wat zij daarin zullen vinden, niet aan te trekken. Bij hen is het *niet* zoo, doch zij zullen mij toegeven dat het, helaas, bij velen *wel* zoo is, en dat het ook bij hen, eenvoudig door verandering van eigenaar, dikwijls allen van administrateur, zoo worden *kan*.

Daarna zal ik in eene artikelsgewijze bespreking van het Reglement van 1836 eenige wenken geven, die voor eene herziening van belang kunnen zijn en ten slotte in verband met die wenken eene proeve van een nieuw Reglement leveren.

Tegenwoordige toestand der bevolking op de particuliere landerijen.

De verkoop van land met afstand van souvereine rechten, door onze voorvaderen gedaan, is reeds lang veroordeeld geworden en de wel eens aangevoerde verontschuldiging van finantieelen nood, niet meer als geldend erkend.

Doch niettegenstaande die veroordeeling is er weinig naar getracht om de begane fout te herstellen. De particuliere landerijen, de talrijke staatjes in den staat, bestaan nog en zijn zoovele belemmeringen voor de algemeene toepassing van de nieuwere richting van ons koloniaal beleid. Vele vrijzinnige bepalingen toch, die in den laatsten tijd in het leven werden geroepen, in het belang van den Inlander, bleven een doode letter voor hare bevolking op de particuliere landerijen.

Waar de heerendiensten in de gouvernements landen, overeenkomstig het bepaalde bij het Regeeringsreglement, zooveel mogelijk werden ingekrompen en de pantjen- en andere persoonlijke diensten werden afgeschaft, terwijl men regelingen maakte om de contrôle op de heerendiensten te verscherpen en te waken voor het gebruiken van een grooter aantal dienstplichtigen dan noodig is, bleven die diensten in al hun rigueur, zonder de minste contrôle, op de particuliere landerijen in stand.

Naast de heerendiensten wisten vele landeigenaren zich, op grond van art. 40 van het Reglement van 1836, cultuurdiensten te verschaffen door zoogenaamde (zie blz 11) vrijwillige overeenkomsten tegen een karig loon, soms alleen bestaande uit een katti rijst met wat zout daags.

Ook hierbij vindt men op verscheidene landen van

de latere humane beginselen van het Gouvernement geen spoor. De contractanten moeten dikwijls op 15 en meer palen afstand van hunne woningen koffie planten en soms 100 en meer boomen per jaar.

Het oud-Hollandsche denkbeeld dat onze Indische bezittingen alleen maar bestaan om ten bate van het moederland geëxploiteerd te worden, en dat gelukkig voor een betere meer liberale zienswijze heeft plaats gemaakt, vindt op menig particulier land nog toepassing. Daar komt het bij den landheer niet op minder van de bevolking te heffen dan het maximum, hetwelk hem bij het Reglement van 1836 is toegestaan. Zelfs al maakt hij nooit gebruik van het totaal aantal dagdiensten, waarover hij beschikken mag, zoo zal hij toch bij afkoop door de bevolking, eene afkoopsom eischen, berekend naar het hem toekomende maximum aantal dagdiensten, en geenszins een equivalent voor de diensten, die hij strikt noodig heeft.

Ook voor de toepassing van een der hoofdbeginselen van het Regeeringsreglement (art. 55), n. l.: dat de Inlandsche bevolking beschermd moet worden tegen willekeur van wien ook, bestaan op de particuliere landerijen geen waarborgen.

Daartoe is de contrôle ten eenenmale onvoldoende.

Waar de Regeering angstvallige regelingen maakte om den Inlander te beschermen tegen bedrog van Europeanen en Vreemde Oosterlingen, hem de vruchten van zijn oogst zooveel mogelijk verzekerde, de Vreemde Oosterlingen, waar het kon, uit de desa's weerde, bleef de Inlander op de particuliere landerijen overgeleverd aan den willekeur van landheeren en van door de landheeren betaalde Inlandsche hoofden en aan de afpersingen van Vreemde Oosterlingen. (1).

(1) Ter illustrering hiervan diene het volgende entrefilet, dat ik uit het *Bataviaasch Handelsblad* van 1888 geknipt heb :

Omtrent de wijze, waarop eenige Chineesche landheeren in de Ommelanden van Batavia tegenwoordig aan hun opgezeten en leenen, vernemen wij het volgende. Kort voor den tijd, waarop de rijstvelden bewerkt moeten worden,

Op de meeste landerijen regeeren Chineezzen en hebben vrij spel. Voorschotten op het gewas, opium schuiven (men denke hierbij aan de bekende circulaire van den resident der Preanger) en meer ondeugden worden daartegelooos in praktijk gebracht. Ik wil hiermede niet zeggen, dat Chineezzen juist per se slechter landheeren zijn dan Europeanen, o, neen, ik heb van beide natiën goeden en slechten gekend, doch de Chinees in het algemeen heeft eigenschappen, die in ons oog ondeugden zijn en in zijn oog niets beteekenen. *Zoowel bij Europeesche als bij Chineesche en Arabische landheeren hangt het geheel af van den persoon van den landheer of de Inlander goed of niet goed behandeld wordt*, en dat is juist de fout. De staat mag de vooruitgang, de welvaart eener bevolking van ± anderhalf millioen zielen niet laten afhangen van de goede of minder goede hoedanigheden van enkele personen. Is het toch niet menschelijk, dat in slechte tijden de landeigenaren, door schuldeischers gemaand, de klemmschroeven wat aanzetten, en uit hunne landen halen wat er uit te halen is, denkende, het is maar voor korten tijd, als de zaken weder goed gaan kunnen wij humaner zijn? En waar de eigenaar niet zelf beheert, maar zulks overlaat aan een administrateur, is het dan niet te begrijpen, dat deze, aangespoord door den eigenaar, ter wille van zijne positie, in zulke drukkende

wordt padie uitgeleend, onder voorwaarde die, na den oogst, dus 4 à 5 maanden later, met 50 pCt. rente terug te geven. Voor 2 pedatties padie, welke de inlander te leen kreeg, moet hij beloven 3 te restitueeren.

Mislukt de oogst of is de landbouwer om andere redenen buiten staat tijdig aan zijn verplichtingen te voldoen, dan krijgt hij uitstel, maar weder onder voorwaarde, dat de geheele schuld — kapitaal en interest — nogmaals met 50 pCt. verhooging zal worden aangezuiverd. Voor de oorspronkelijke leening van 2 pedatties padie was reeds teruggave van 3 geconditionneerd. Is uitstel van betaling verleend, dan wordt de schuld niet eer gekweten voor dat $4\frac{1}{2}$ pedatties padie afgedragen zijn, die dan uit een eerstvolgenden oogst moeten voortkomen. De landbouwer, die op deze wijze padie geleend heeft, betaalt binnen 14 à 15 maanden 125 pCt. rente.

De wijze, waarop onze ambtenaren door de Europeesche geldschietters geknepen worden, is daar nog niets bij.

tijden handelingen doet, die niet in het belang zijn der opgezetenen? Bij verhuur der landerijen is dit in nog sterker mate het geval. De huurder bekommert zich weinig om de bevolking, als de zaken maar marscheeren, zoolang hij huurder is.

En de bevolking heeft dikwijls te lijden van een dubbele willekeur, ten eerste van die der Inlandsche hoofden, die hun stand moeten ophouden, waartoe hun slechts een onbeduidend traktement ten dienste staat, en ten tweede van die van den landheer, die ter wille van zijn *to be or not to be* moet knijpen.

En waar vindt de bevolking bescherming? Naar de hoofdplaats gaan en klagen bij de gouvernements-ambtenaren? Daartoe behoort veel moed, omdat de Inlanders wel weten, dat hun dat klagen door hunne hoofden en hunnen landheer op verschillende manieren, die onder het bereik van beiden liggen, zal worden betaald gezet. En wordt er niet door de bevolking geklaagd, zoo komen de ambtenaren ook niet gemakkelijk achter dergelijke praktijken, daartoe is de contrôle van Gouvernementswege op de particuliere landerijen uitgeoefend, geheel onvoldoende. In de afdeeling *Stad en voorsteden* van de residentie *Batavia* heeft men alleen een asst.-resident, in de afdeelingen *Meester-Cornelis* en *Tangerang* dito, in de afdeeling *Buitenzorg* een asst.-resident met een controleur, in de residenties *Krawang*, *Cheribon* en *Bantam* ressorteeren de uitgestrekte landerijen bij wijze van toegift tot de gewone afdeelingen, die op zich zelf reeds groot genoeg zijn. Nergens buitengewoon personeel, speciaal voor de landerijen; het gewone personeel van de afdeelingen moet voor de contrôle op die landen zorgen en wordt daarin bijgestaan door Inlandsche ambtenaren, die van de landeigenaren bezoldiging ontvangen! (De residentie *Batavia* maakt hierop voor een gedeelte een uitzondering).

Men kan licht begrijpen, wat zulk een contrôle te beteekenen heeft. (1)

(1) Een klein staaltje van recenten datum om dien ongunstigen toestand op de particuliere landerijen te doen uitkomen.

En dikwijls al heeft de bevolking den moed om bij het Bestuur te klagen, kan zij niet geholpen worden, omdat de landheer door het Reglement van 1836 of door overeenkomsten, die hij gemaakt heeft, op grond van dat Reglement, tot het plegen van die handelingen gewettigd is. Volgens het Reglement toch kan de landheer van enkele bepalingen afwijken door het aangaan van vrijwillige overeenkomsten met de bevolking, die door het plaatselijk bestuur geregistreerd en goedgekeurd moeten zijn, willen zij eenige waarde hebben. In Stbl. 1838 no. 49 is bovendien voorgeschreven hoe zij moeten tot stand komen.

Daarin wordt o. a. gezegd, dat de residenten, alvorens overeenkomsten te registreeren, zich behoorlijk van de identiteit der personen, die als contractanten daarbij voorkomen, en van de volkomen toestemming der wederzijdsche partijen, die te dien einde persoonlijk voor hem en voor den regent der afdeeling, waartoe de Inlanders behooren, dan wel voor eene behoorlijk samengestelde commissie moeten verschijnen. De ambtenaren zullen de Inlanders bij het aangaan van verbintenissen op hunne rechten en belangen opmerkzaam maken, ten einde daardoor alle misleiding of handeling tegen derzelfver belang te voorkomen en bij de vereischte registrering waken, dat geene onbedreven menschen door inboezeming van ongegronde hoop of vrees, aanwending van bedreigingen of dwangmiddelen, tot voor hen nadeelige verbintenissen worden overgehaald, enz. Stbl. 1863 no. 152 zegt bovendien, dat de overeenkomsten niet anders dan individueel mogen worden aangegaan.

Op het papier dus waarborgen meer dan genoeg voor de Inlandsche bevolking, maar in de werkelijkheid?

Een land krijgt een nieuwen administrateur, die de mindere winsten tengevolge der lage rijstprijzen wil goed maken door hooge rijstproductie, d. w. z. door opdrijving der tjoeké. Een der Inlandsche hoofden, die bijna 20 jaar op het land bestuurd en de bevolking steeds goed behandeld heeft, weigert de tjoeké op te drijven. Nu worden allerlei perkara's tegen hem gezocht en binnen twee maanden is hij ontslagen en vervangen door een blind werktuig van den administrateur.

Vele overeenkomsten die thans nog gelden, dateeren van twintig jaren herwaarts, toen toestanden en eischen geheel anders waren dan nu; een groot deel van het tegenwoordige geslacht, dat ze volgt, is geheel vreemd aan het sluiten er van.

En hoe komen die overeenkomsten veelal tot stand?

De landheer concepieert ze niet in overstemming met de andere partij, maar geheel naar eigen idee. De Inlandsche ambtenaren en desahoofden worden wel geraadpleegd doch deze, geheel afhankelijk zijnde van den landheer, vinden in den regel alles goed. De eersten worden nu, met belofte van geschenken bij goed slagen, door den landheer gelast de bevolking voor de contracten te winnen. Den laatsten wordt een vast loon toegekend voor elken man, die toetreedt. Waar alles zoo is voorbereid en landheer, Inlandsche ambtenaren en desahoofden samenspannen om de Inlanders tot het teekenen der contracten over te halen, daar zullen er niet velen zijn, die zich verzetten en bij de komst van de Gouvernements commissie weigeren om toe te treden. Zijn er evenwel toch enkelen, zoo wordt het Reglement van 1836 als wapen gebruikt om hen te dwingen. Dan wordt hen door den landheer toegevoegd: »willen jelui niet contracteeren, dan moeten jelui het Reglement volgen, dan moet je tjoké betalen van je vruchtboomen, van je klappers, je mangga's, je pisangs, je sirihbladeren, in één woord, van alles wat voorkomt op je erven en in je tuinen; dan mag je geen vrucht plukken of je moet eerst kennis geven aan je loerah, dan moet je betalen van den grond waar je huis op staat, dan mag je je tjoké padi niet brengen in het pakhuis, dat vlak bij je desa ligt, maar moet je die brengen naar een ander pakhuis, op verre afstand, dan mag je niets hoegenaamd uit de bosschen halen zonder *dagelijksche* vergunning van het districtshoofd, enz., enz.

De vele twijfelachtige bepalingen in het Reglement worden door den landheer in zijn voordeel uitgelegd, de leemten, die er in voorkomen, in zijn geest aangevuld en de

Inlanders zoolang geplaagd en geknepen, tot zij de handen in den schoot leggen en tot de contracten toetreden.

En hoe volgzzaam de Inlander is en hoe bevreesd voor zijn landheer en hoofden, bewijst het feit, dat op vele landerijen de landheer van de bepalingen van het Reglement van 1836 afwijkt, op grond van mondelinge, niet geregisteerde overeenkomsten, die van nul en geener waarde zijn; en op grond van zulke overeenkomsten, welke dikwijls 30 à 40 jaar geleden met de bevolking heeten te zijn aangegaan, worden de Inlanders somtijds zoo gedrukt dat het voorgekomen is, dat ruim 1500 menschen in eenige dagen met pak en zak naar eene aangrenzende residentie verhuisden om aan dien druk te ontkomen. Als men bedenkt hoeveel moeite het kost om een Inlander van West-Java voor goed te doen verhuizen, kan men begripen welke verdrukkingen die lieden al jaren lang moeten hebben ondergaan om tot zoo'n uiterste hun toevlucht te nemen. Ten gevolge van de onvoldoende controle heeft het Bestuur blijkbaar niets van die knevelarijen geweten, anders hadden de plaatselijke ambtenaren er natuurlijk wel een eind aan gemaakt en der bevolking aan het verstand gebracht, dat de landheer niet het recht heeft om aan mondelinge niet geregisteerde overeenkomsten zoo streng de hand te houden, wijl ze in het oog der Regeering van nul en geener waarde zijn.

Op de Pamanoe- en Tjiasemlanden werden na de registratie der contracten, in 1869 tusschen landeigenaren en opgezetenen gesloten, door eerstgenoemden daarin eigenmachtig veranderingen gebracht en eerst vóór eenige jaren kreeg het Bestuur kennis van dat ingeslopen misbruik. Op de Tegal-waroe-landen week de landheer zonder schriftelijke of mondelinge overeenkomst met de bevolking, geheel op eigen gezag, van het Reglement van 1836 af, zonder dat het Bestuur er iets van wist.

Om aan de vicieuse toestanden, die aan het particulier landbezit kleven, een einde te maken, staan twee wegen

open, n. 1 terugkoop der landerijen geheel of gedeeltelijk (alleen de gronden in gebruik van Inlanders en de landheerlijke rechten) (1) of verbetering der contróle van gouvernementen wege gepaard met eene herziening van het Reglement van 1836

De eerste weg is de meest afdoende en zeker de beste, maar kost veel geld, dat alleen door een leening kan verkregen worden, en leeningen aangaan, men weet het hoe onze koloniale politiek zich daartegen verzet. Geen schulden maken, niet meer uitgeven dan de inkomsten bedragen, is, ten minste was tot vóór korten tijd, haar leus, een leus uitstekend voor elk mensch persoonlijk, maar voor een staat vooruitgangdoodend.

Het zou anders nu de juiste tijd zijn om de landen terug te koopen. Zij zijn toch door de omstandigheden zeer in waarde gedaald en zouden zeker voor een billijken prijs te krijgen zijn. Daar het beginsel van terugkoop natuurlijk op *alle* particuliere landerijen dient te worden toegepast, zou voor die landen, waarvoor een onevenredig hoogen prijs werd verlangd, of die men niet zou willen verkoopen, onteigening moeten plaats vinden.

Op den duur zou een terugkoop zelfs voordeelig blijken te zijn alhoewel een staat, waar het zulke hooge belangen geldt, daarop niet letten mag. Waar de rechts-toestand verbetert, vermeedert de welvaart en worden daarmede de inkomsten van den staat grooter.

(1) Een *gedeeltelijke* terugkoop (n. 1. alleen de gronden in gebruik van Inlanders en de landheerlijke rechten) zou niet voor alle landerijen mogelijk zijn. Men denke slechts aan de gewichtige waterkwestie. Bij zulk een terugkoop zullen uit den aard der zaak aan den landheer blijven de hooge bergtoppen, wijl aldaar geen desa's voorkomen en geen gronden liggen, die bij de bevolking in gebruik zijn. Thans, nu de landheer in zijn eigen belang moet zorgen dat de opgezeten en geen gebrek hebben aan water, worden de bosschen op die bergtoppen in stand gehouden, ten einde de bronnen, de levensaders der rijstcultuur, niet te doen opdrogen. Heeft de landheer echter niets met de bevolking uit te staan, zijn hem de landheerlijke rechten afgekocht, dan is het te verwachten, dat hij zich verder niet om de bronnen bekommert, en de bosschen ten behoeve zijnen kina-cultuur, houtaankap als anderszins neêrvelt.

De tweede weg, verbetering der contrôle op de particuliere landerijen gepaard met eene herziening van het Reglement van 1836, wordt volstrekt niet uitgesloten door eventueele plannen van terugkoop om redenen, reeds op blz. 6 aangegeven. Hij blijft in alle gevallen urgent. Men mag er nog wat mede willen wachten, vroeg of laat zal er wel toe moeten worden overgegaan, wil men ten minste verbetering brengen in den bestaanden ongunstigen toestand.

Verbetering der contrôle en herziening van het Reglement moeten echter zamen gaan. Eene eenvoudige herziening zonder meer, geeft niets. Waar landheeren thans strafeloos de bestaande bepalingen ontduiken en ze toepassen zooals zij willen (1), daar is het precies hetzelfde of de oude verordeningen blijven of dat er nieuwe gemaakt worden.

Men moet dan ook beginnen met op de particuliere landerijen Inlandsche ambtenaren te plaatsen, belast met de politie, den titel en rang voerende van wedana of demang en assistent-wedana (2) en gecontroleerd wordende door speciaal daartoe aangestelde Europeesche ambtenaren om te voorkomen, dat zij onder den invloed van den landheer geraken. Eerst daarna zal eene herziening van het Reglement werkelijk een goed resultaat opleveren.

Bij die herziening moet op den voorgrond staan: geen willekeurige verkorting der rechten van den landheer, maar evenmin verkorting van die der opgezetenen, meer fixiteit voor beide partijen. Waar echter de rechten van den landheer de goede bedoelingen der Regeering ten opzichte der bevolking blijken in den weg te staan, waar zij in strijd zijn met de meer liberale bestuursbeginselen, daar moet zij geheel of gedeeltelijk onteigend worden *en den landheer daarvoor schadeloosgesteld*.

Het willekeurig ingrijpen in de rechten van anderen mag natuurlijk niet plaats vinden, doch waar deze rechten

(1) Ik weet er een, die beweert zich om het Reglement nooit te bekommeren, ja het niet eens te kennen.

(2) Zooals reeds in de residentie Batavia voor een deel heeft plaats gehad.

niet meer bestaanbaar zijn met de vigeerende toestanden, daar mag de staat ze wel degelijk besnoeien, mits daarvoor schadeloosstelling verleenende.

De beoordeeling in hoeverre het nieuw te ontwerpen Reglement de rechten van de landeigenaren verkort en welke schadeloosstelling hen daarvoor toekomt, dient m. i. te worden uitgemaakt door eene Regeeringscommissie, bestaande uit ambtenaren en landeigenaren. Bij die beoordeeling moet het Reglement van 1836 als uitgangspunt worden genomen. Verder terug te gaan en de al of niet wettigheid te onderzoeken van de daarin voorkomende bepalingen in verband met de koopvoorwaarden, acht ik een onbegonnen werk. Het Reglement van 1836 is nu reeds meer dan vijftig jaren beschouwd als de wet op het gebied van particuliere landerijen bewesten de Tjimanoeek, dus dat moet de basis zijn.

Door zulk eene Regeeringscommissie een nieuw Reglement te laten maken of het bestaande te herzien, zooals beweerd wordt, het men van plan is, dunkt mij minder goed. Dat zou een eindeloos en dikwijls hatelijk debat kunnen geven zonder veel resultaat. Neen, de Regeering leere de nooden der bevolking op de particuliere landerijen goed kennen en make de bepalingen om aan die nooden tegemoet te komen en aan eene commissie, zooals boven vermeld, zij het dan overgelaten om te beoordeelen, in hoeverre die bepalingen afwijken van de bestaande en inbreuk maken op de rechten der landeigenaren, en welke billijke schadeloosstelling hen daarvoor toekomt.

Artikelsgewijze behandeling van het reglement van 1836.

ART. 1

De onvervreemdbare regten van het Gouvernement, welke door den verkoop of afstand van landerijen onaangeroerd zijn gebleven, zijn:

a. de bescherming van alle ingezetenen, zonder onderscheid, en het nemen van de daartoe gevorderde maatregelen;

b. de administratie der Justitie en politie, zoo in het lijfstraffelijke als burgerlijke, en al wat strekken kan tot bewaring der rust en tot bevordering der algemeene veiligheid;

c. de beschikking over de ingezetenen tot wering van alle rampen en onheilen, waarmede de staat bedreigd of bezocht wordt;

d. het opleggen van belastingen, reëel of personeel, direct of indirect, mits niet noodzakelijk verminderende de heffingen wettiglijk aan den landeigenaar toegestaan;

e. het beheer van groote wegen, bruggen, sluizen, kanalen en alle werken, bestemd ten algemeene nutte en voor de groote communicatiën te land of te water; en

f. alle hooge souvereine regten, zonder uitzondering, die niet in bijzondere gevallen *ex plenitudine potestates* door het Gouvernement uitdrukkelijk aan de landeigenaren zijn of worden afgestaan of toegekend, om door hen bij delegatie, (en niet anders) te worden uitgeoefend.

Dit artikel behoeft geenerlei verandering.

ART. 2

Uit krachte van het direct eigendomsregt in den land-eigenaar gevestigd, is hij bevoegd tot het heffen van een aandeel in den oogst of opbrengst van alle gronden, die door de inlandsche bevolking bebouwd of vruchtgevende gemaakt zijn of worden.

Aan hem behooren alle woeste gronden, mitsgaders de bosschen, bamboezen en andere natuurlijke voortbrengselen des lands met dezen verstande nogtans, dat aan de opgezetenen, die aan den eigenaar de bepaalde opbrengst voldoen voor den grond, dien zij in gebruik hebben, de vrije beschikking blijft, over de weiden voor hun vee, en over de bosschen tot het vergaderen van bamboe, rottan, alang-alang, brandhout en verdere dagelijksche benoodigdheden, mits deze bestemd zijn voor eigen gebruik en niet ter verkoop.

Het doortrekken van karren en vee en het rusten en weiden van hetzelfde op woeste gronden, mag niet worden belet, anders dan om gewigtige redenen, ter beoordeeling van het plaatselijk bestuur.

Dit artikel dient uitgebreid te worden met de volgende cursief gedrukte woorden :

Aan hem behooren alle woeste gronden *en alle gronden, welke onder artikel 3 vallen, doch geabandonneerd zijn*, zoomede de bosschen, bamboezen en andere natuurlijke voortbrengselen des lands, *niet voorkomende op gronden, bedoeld bij artikel 3*, met dien verstande evenwel, dat aan de opgezetenen de vrije beschikking blijft, *zonder voorafgaande vergunning van wien ook*, over de weiden voor hun vee en voor alle bosschen, *zonder onderscheid*, tot het vergaderen van bamboe, rottan, enz.

De tusschenzin achter opgezetenen. »die aan den eigenaar de bepaalde opbrengst voldoen voor den grond, dien zij in gebruik hebben», moet wegvallen.

De zin: »en alle gronden, welke onder artikel 3 vallen, doch geabandonneerd zijn» is loodig met het oog op artikel 4.

De natuurlijke voortbrengselen des lands dienen nader omschreven te worden door de woorden: »niet voorkomende op gronden, bedoeld bij artikel 3" om te beletten, dat natuurlijke voortbrengselen, zooals bamboe, aren, gras, alang-alang, voorkomende op gronden van Inlanders, worden beschouwd als eigendom van de landeigenaren, hetgeen plaats vindt.

De woorden: »zonder voorafgaande vergunning" zijn noodig, omdat landheeren, die het Reglement gebruiken als wapen, ten einde de bevolking tot het aangaan van werkcontracten te dwingen, den niet-contractanten het in 't artikel vermelde wel toestaan, doch onder voorwaarde, dat zij telken keere (dikwijls elken dag) vergunning vragen aan den over hen gestelden Inlandschen ambtenaar (demang, djoeragan), die dikwijls palen ver van hun desa woont. Om dezelfde reden beperken landheeren het bij dit artikel aan de bevolking toegestane voordeel tot *enkele* bosschen, door hen voor dat doel aangewezen.

De bedoelde tusschenzin achter »opgezetenen" moet wegvallen, omdat het daarin vervatte dikwijls aanleiding geeft tot knevelarij van de zijde van den landheer. Is de opgezetene slechts een klein weinig achterstallig, dan wordt hem dadelijk het recht tot vrije beschikking, in dit artikel bedoeld, hetwelk hij noodig heeft om in zijne *dagelijksche levensbehoeften* te voorzien, ontnomen. Daar artikel 18 van dit Reglement reeds aangeeft op welke wijze de opgezetenen tot betaling hunner verschuldigde belastingen aan den landheer kunnen genoodzaakt worden, is het overbodig dezen laatsten daartoe bovendien nog een ander middel in de hand te geven.

Bij dit artikel dient tevens te worden uitgemaakt of van de arenboomen, die in de bosschen voorkomen, door de bevolking mag getapt worden voor eigen gebruik. Dit is een gewichtige kwestie, wijl op vele landen het winnen van arensuiker een niet onbelangrijke inkomst voor den landheer is.

De Regeering heeft in deze zaak reeds hare meening te kennen gegeven bij besluit dd. 11 Juli 1866 no. 16 (B. B. 1932), n. l.:

dat er onderscheid moet worden gemaakt tusschen de arenboomen staande op woeste of niet in erfpacht uitge-

geven gronden, en die welke aanwezig zijn op gronden door de bevolking in erfpacht bezeten.

dat uit kracht van het 2de lid van art. 2 van het Reglement van 1836 de arenboomen, die zich op eerstbedoelde gronden bevinden, geheel staan ter beschikking van den landheer, en dat de bevolking er althans geen ander voordeel van kan trekken dan voor zoover hare dagelijksche benoodigheden strekken, dat zij de arenboomen kan aftappen ter voorziening in eigen gebruik, maar niet ter verkoop,

dat de meening, dat het planten van enkele arenboomen den Inlander erfpachtsrecht op den grond zou verzekeren niet juist is, daar het recht op den grond niet volgt de daarop geplante boomen, maar de boomen den grond volgen en tot het verkrijgen van erfpacht worden vereischt eene dadelijke bebouwing, bewerking, en het onderhouden, met andere woorden, het in bezit hebben van den grond.

dat uit het recht op de arenboomen echter nog niet volgt dat de landeigenaar tevens het recht zou hebben, over de bevolking te beschikken tot het maken van arensuiker, doch dat hij zich van de diensten der bevolking alleen zal kunnen verzekeren krachtens vrijwillige overeenkomsten.

dat de arenboomen, aanwezig op de gronden in erfpacht bezeten door de bevolking, echter moeten geacht worden onder de gewone voorwaarden ter beschikking van de bevolking te zijn;

dat de opbrengst dier boomen dus evenals die van andere vruchtboomen aan den gebruiker van den grond behoort, en de waarde van dat gebruik in de bepaling der tuinhuur moet worden opgenomen;

dat de heffing het $\frac{1}{5}$ van de natuurlijke vruchten, de bewerking daaronder niet begrepen niet, zal mogen te boven gaan; dat echter de tuinhuur jaarlijks ingevolge art. 16 van het reglement door den landeigenaar met de opgezetenen wordt geregeld, waarom de Regeering het niet noodig, ja zelfs minder wenschelijk acht, in deze met een wettelijke explicatie tusschen beiden te komen.

Tapt de bevolking de arenboomen, op woeste gronden voorkomende, af ter voorziening in eigen gebruik, dan zal er in den regel voor den landheer niet veel overschieten. Contrôle op dat voor eigen gebruik is bij het tappen van arenboomen al zeer moeilijk en het telkens voor dat doel herhalen der bewerking doet veel sap nutteloos verloren gaan.

Vele landheeren hebben dit ondervonden en daarom met de bevolking regelingen getroffen, die hun eenig profijt van de aren verzekert. Zoo worden op sommige landen *alle* arenboomen ter beschikking gelaten van de Inlandsche opgezetenen, doch wordt van de daar geproduceerde arensuiker $1/5$ in natura als belasting geheven; op andere landen is de bevolking verplicht alle arensuiker die zij maakt, aan den landheer voor een geringen prijs te verkoopen. De suikermakers worden dan echter vrijgesteld van heerendiensten.

De conclusie, op blz. 20 vermeld, dat de bevolking het recht heeft om de arenboomen, voorkomende op gronden, bedoeld bij art. 2 af te tappen ter voorziening in eigen gebruik, is dan ook m. i. onbillijk tegenover den landheer en bovendien minder juist, want het sap van den arenboom kan moeilijk gerekend worden te behooren tot de dagelijksche benodigdheden van den Inlander; het is meer een artikel van weelde. Ik zou daarom de arenboomen, voorkomende op gronden, bedoeld bij art. 2, geheel willen laten aan den landheer, zonder eenige restrictie.

ART. 3.

Alle gronden door de inlandsche bevolking, metderdaad bebouwd, bewerkt of onderhouden, voor eigen rekeningen risico, worden, behoudens de uitzonderingen in dit reglement voorkomende, verstaan haar in erfpacht en ter verbetering te zijn uitgegeven, onder voorwaarde, om aan den eigenaar op te brengen het hem toekomende aandeel in den oogst, en om de verdere op haar rustende verplichtingen natekomen.

Dit artikel ondergaat de volgende veranderingen.

De woorden: »worden verstaan haar in erfpacht en ter verbetering te zijn uitgegeven» worden vervangen door:

worden verstaan haar in erfelijk individueel bezit te zijn uitgegeven. »Behoudens de uitzonderingen in dit reglement voorkomende» is beter te doen wegvallen en daarvoor eene nieuwe alinea toevoegen aan dit artikel luidende:

Ontginning door de bevolking voor eigen risico en rekening van terreinen bedoeld bij art. 2, mag alleen geschieden met toestemming van den landheer.

In de gouvernementlanden geldt de regel dat het gouvernement eigenaar is van den grond en den Inlanders in West-Java een gedeelte daarvan in erf. ind. bezit heeft afgestaan onder stilzwijgende conditie, dat die Inlanders de belastingen zullen voldoen en de verdere op hen rustende verplichtingen zullen nakomen.

De landeigenaar komt in de plaats van den Souverein en kan dus op dezelfde wijze gronden aan Inlanders uitgeven. Het dunkt mij daarom beter het woord erpacht te doen vervallen en in de plaats te stellen »erf. ind. bezitsrecht». In den grond komt het op 't zelfde neêr, voor de uniformiteit en ter voorkoming van verwarring met het gewone erpachtsrecht is het echter beter van erf. ind. bezitsrecht te spreken.

De woorden »ter verbetering» dienen weg te vallen. Zij zijn in gewone omstandigheden weinig zeggende, doch kunnen in sommige gevallen den landheer te veel tot wapen strekken tegen de opgezetenen.

ART. 4.

De erfpachters kunnen dit hun regt verkoopen en vervreemden en van hetzelfde niet verstoken geraken, anders dan op de wijze bij dit reglement bepaald.

Dit artikel moet worden, als volgt:

De Inlandsche bevolking mag haar erfelijk individueel bezitsrecht verkoopen en vervreemden aan Inlanders en daarvan niet verstoken geraken dan op de wijze bij dit Reglement bepaald.

Het verkoopen en vervreemden van dat recht aan niet-Inlanders is haar verboden. Alle overeenkomsten, die zoodanige

vervreemding, rechtstreeks of zijdelings, ten doel hebben zijn van rechtswege nietig. Eerst wanneer die Inlanders van hun erfelijk individueel gebruiksrecht hebben afgezien en zij daarvoor behoorlijk zijn schadeloosgesteld, hetwelk moet geconstateerd worden door eene commissie, door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te benoemen, en alzoo de grond weder vrij domein is geworden van den landeigenaar, kan hij door dezen aan niet-Inlanders worden uitgegeven.

Verhuur door de Inlanders van de erfelijk individueel bezeten gronden aan niet-Inlanders is geoorloofd, mits in acht genomen worden de regelen, daaromtrent voor de gouvernementlanden vastgesteld.

Ten einde Inlanders op de particuliere landerijen dezelfde bescherming te verleen en tegenover Europeanen en Vreemde Oosterlingen ten opzichte van vervreemding en verhuur hunner gronden als in de gouvernementlanden komt de genoemde verandering en uitbreiding van dit artikel noodzakelijk voor. Zij worden daardoor zelfs gevrijwaard tegen knevelarijen in die richting van den kant hunner landeigenaren.

ART. 5.

Bij wanbetaling van des eigenaars aandeel in de opbrengst, bij verregaande verwaarloozing van den grond, bij veronachtzaming der bepaalde verplichtingen, of eindelijk bij wangedrag en misdrijf, kan, op last van de plaatselijke autoriteit, het regt van erfpacht verkocht of, wanneer daartoe geene gegadigden zijn, verbeurd verklaard worden, ten profijte van den landeigenaar.

Dit artikel *vervalt*, omdat de bevoegheid hier aan de plaatselijke autoriteit gegeven, door de beginselen van het vigeerende Regeerings reglement, al. 2, art. 132, als afgeschaft moeten worden beschouwd (B. B. 1774 en G. B. 7 November 1875 no. 47).

Geschillen tusschen landeigenaren en opgezetenen, die niet langs minnelijken weg door de Hoofden van Plaatselijk Bestuur kunnen worden verevend, zoomede gevallen van

overtreding en inbreuk op de bepalingen van dit Reglement worden derhalve door den gewonen rechter beslist.

ART. 6

Wanneer de landeigenaar ongekultiveerde en nog niet in erfpacht uitgegeven gronden, voor zijne rekening en risico, en door eigen middelen, laat bewerken door daglooners, worden deze niet beschouwd erfpachters te zijn van den grond, dien zij bearbeiten.

Blijft onveranderd.

ART. 7.

De eigenaren mogen geene andere heffingen van de opgezeten hunner landen vorderen, dan terzake van het gebruik van den grond of deszelfs voortbrengselen.

Het komt beter voor het laatste gedeelte van dit artikel te veranderen in: *dan die uitdrukkelijk bij dit Reglement bepaald zijn.*

ART. 8.

Als zoodanig zijn geoorloofd de volgende heffingen:

a. de tjoeké, die geheven wordt bij het snijden van de padie of katjang, en afhangt van de hoegrootheid van het gewas, of wel:

b. het kontingent, hetwelk vóór het snijden, doch bij het rijpen van de padi, katjang of ander gewas, jaarlijks met den planter in bijzijn van het bevoegd inlandsch hoofd, dan wel de oudsten des volks, geregeld wordt, en bestaat in de afgave van eene zekere hoeveelheid producten, voor eene bepaalde uitgestrektheid gronds;

c. de tuinhuur, waaronder wordt verstaan, de huur der gronden met vruchtboomen en andere gewassen, (doch niet met rijst of katjang) beplant;

d. de grondhuur, die geheven wordt van de kleine stukjes grond, waarop (met uitsluiting der tuinen), de huizen der

ingezetenen gebouwd zijn, aan welke heffing echter niet onderhevig zijn dezulken, die reeds tjoeké of contingent, dan wel tuinhuur, aan den landeigenaar opbrengen.

Sub. b. moet geheel vervallen.

De tjoeké is de zuiverste vorm van heffing. De landbouwer legt zijn product op vijf hoopen of in vijf rijen en de tjoekémandoor kiest er een voor den landheer uit. Met uitgestrektheid en misgewas, twee factoren, die bij contingent in rekening worden gebracht en waarmede zoo in 't bijzonder ten nadeele van de landbouwers kan geknoeid worden, heeft men hierbij niets te maken. Van hetgeen een veld (onverschillig van welke grootte) opbrengt, wordt een vijfde aan den landheer opgebracht.

Velen (o. a. RIESZ) beweren, dat tjoekéheffing voor eigenaren van uitgestrekte landen ondoenlijk is; men heeft teveel taxateurs noodig. De praktijk bewijst echter het tegendeel, want op de Tegalwaroe landen, die zeker wel tot de uitgestrekte mogen gerekend worden, wordt tjoeké geheven op genoemde eenvoudige wijze.

Een heffing bij wijze van contingent vereischt dan ook volstrekt niet minder heffingspersoneel dan eene bij wijze van tjoeké. Immers wil men de heffing bij contingent eerlijk en zuiver doen, dan moet *telken jare* de opbrengst van elk stuk grond getaxeerd worden door middel van proefsneden, zooals op de Pamanoe kan en Tjiasemlanden steeds gebruikelijk was. De taxateur meet een roe padie 1ste soort, een roe 2de en een roe 3de soort uit, weegt het daarvan afkomende product en bepaalt uit dat gewicht de gemiddelde opbrengst van het geheele veld, dat vooraf is opgemeten.

Vele landheeren passen wel eens een eenvoudiger methode toe, doch die is geheel onzuiver en nadert de bij het Reglement verbodene heffing van *padjeg*. Zij vergeten n. l. dat de opbrengst *telken jare* moet geconstateerd worden en heffen ieder jaar hetzelfde, naar een fictieve productie, vijf of tien jaren geleden bepaald. De Inlanders noemen dat eigenaardig: «*padjeg toelis batoe*». Op die wijze heeft men minder taxatiepersoneel noodig dan bij tjoekéheffing, maar de heffing heeft dan ook op de meest onzuivere en onbillijke wijze plaats.

Duidelijkheidshalve is het beter sub *d* te schrijven als volgt:

De grondhuur, die geheven wordt van de kleine stukjes grond, waarop, met uitsluiting der tuinen, de huizen der ingezetenen gebouwd zijn, aan welke heffing echter niet onderworpen zijn de stukjes grond, waarvan reeds tjoeké dan wel tuinhuur aan den landeigenaar wordt opgebracht.

Deze verduidelijking is noodig om verwarring te voorkomen. Sommigen toch beweren dat »dezulken" beteekent »zij", de ingezetenen. M. i. is deze bewering onjuist.

ART. 9.

De wijze van heffing, bekend onder den naam van padjek, zijnde eene vaste of voor meer dan één jaar bepaalde opgave van de rijstvelden, berekend naar de uitgestrektheid derzelve, en zonder te letten op den min of meer voordeeligen staat van het gewas, op het oogenblik der heffing, wordt uitdrukkelijk verboden.

Dit artikel vervalt.

Daar bij artikel 8 bepaald is, welke soort van heffingen geoorloofd zijn, is het m. i. overbodig hier te vermelden welke bepaalde soort heffing niet geoorloofd is

ART 10.

De hoegrootheid der heffingen, ten behoeve des landeigenaars, op de voortbrengselen van den grond, regelt zich, naar de gebruiken en erkende gewoonten van elk landgoed. In het algemeen echter zullen deze heffingen nimmer meer bedragen, dan het een vijfde gedeelte van het werkelijk gewas.

De bepaling van heffingen : »ten behoeve des landeigenaars op de voortbrengselen van den grond" kan achterwege blijven. Indien *der* heffingen veranderd wordt in *dier* heffingen is het duidelijk dat daarmede de heffingen vermeld in art. 8 bedoeld worden.

Om alle kwesties te vermijden zou achter »werkelijk gewas» kunnen gevoegd worden: *d. w. z. bruto opbrengst zonder aftrek van snij- of plukloon.*

ART. 11.

De heffingen hebben plaats, in natura, bij het snijden van het gewas, zoowel voor de aandeelen van den eigenaar in de opbrengsten der sawa of natte rijstvelden, als voor die der gagas, tipars, tjegers, en andere drooge velden; onverminderd de bevoegdheid van den landeigenaar, om, bij vrijwillige overeenkomst met de opgezetenen, de heffing in geld te bedingen, in welk geval echter de overeenkomst, ten kantore van het plaatselijk bestuur, zal moeten worden geregistreerd en goedgekeurd, op poene van nulliteit.

De heffing op de rijstvelden geschiedt in padie en mag niet in rijst gevorderd worden, dan bij vrijwillige overeenkomst, tusschen den eigenaar en de opgezetene, te registreeren en goed te keuren door het plaatselijk bestuur.

De eerste alinea moet aangevuld worden met het volgende:

Tegen den tijd, dat het gewas rijp is om gesneden te worden geeft de landbouwer kennis aan het betrokken desahoofd, dat hiervan onmiddellijk mededeeling doet aan den demang of welk ander Inlandsch hoofd over hem gesteld is, welke laatste verplicht is binnen acht dagen na de kennisgeving van den landbouwer den taxateur te zenden. Deze bepaalt het aandeel van den landheer in tegenwoordigheid van den betrokken landbouwer, den betrokken loerah of van een der leden van het desabestuur.

De landbouwer legt daartoe zijn product in vijf rijen of vijf hoopen en de taxateur kiest er een voor den landheer uit.

Is na verloop van die acht dagen de taxateur nog niet verschenen, zoo mag de landbouwer zijn gewas snijden en zelf de opbrengst bepalen. Geeft daarentegen de landbouwer geen kennis van het rijp worden van zijn gewas, of snijdt

hij dit binnen den termijn, zonder op de komst van den taxateur te wachten, dan bepaalt de landheer buiten den betrokkene om zijn aandeel in de tjoeké.

Sommigen, o. a. de heer RIESZ, meenen, dat het regelen van het snijden van het gewas aan den landheer moet worden overgelaten. Daarin is, volgens hen, niet het minste gevaar voor de landbouwers gelegen, wijl de landeigenaar als tjoekéheffer er zelf belang bij heeft, dat het gewas niet te lang op het veld staat. Zijn eigenbelang waarborgt hier het belang van den Inlander.

Deze redeneering mag misschien juist zijn voor zooveel betreft kleine landerijen, waar de eigenaar alles zelf kan nagaan, maar voor landerijen, zooals er velen zijn, waar om reden van te groote uitgestrektheid als anderszins veel aan de tjoekémandoors of taxateurs moet worden overgelaten, gaat zij niet op. Uit gemakzucht bedanken de taxateurs er dikwijls voor om telkens van de eene plaats naar de andere te gaan en het gebeurt meermalen, dat het gewas op het veld half wegrot, vóór dat de belastinginner komt. De landheer heeft er toch geen schade bij, denkt de taxateur, want de landbouwers moeten immers *goede* padie of *goede* rijst als tjoeké leveren. Ook heb ik landeigenaren gekend, die uit zuinigheid het aantal tjoekémandoors verminderden, zoodanig dat dezen meestal het werk niet afkonden en wel genoodzaakt waren de rijpe padie te lang op het veld te laten staan.

Daarom komt mij de opneming van eene bepaling als de hiervoren genoemde noodzakelijk voor.

De landheer moet in de gelegenheid gesteld worden om doortijdige kennisneming van de rijpheid van het gewas de tjoeké te taxeren; grenzen dient men echter te stellen om te voorkomen, dat de landbouwer door nalatigheid van taxateurs of door zuinigheid van den landheer schade lijdt. Een goed landeigenaar zal dan ook in zijn eigen belang de opneming van bedoelde bepaling wenschen, want nu daarbij een termijn van acht dagen verplichtend is gesteld, gedurende welken de landbouwer met het snijden van zijn gewas wachten moet, zal het ook zoo dikwijls niet meer voorkomen, dat een landbouwer na kennisgeving aan zijn loerah dadelijk zijn gewas snijdt zonder op den taxateur te wachten. Voor beide partijen dus is zulk eene bepaling wenschelijk.

De bepaling, dat de taxatie moet plaats hebben in tegenwoordigheid

van den betrokken landbouwer, is noodig, omdat het dikwijls voorkomt, dat een taxateur de opbrengst van een veld taxeert zonder den belasting-schuldige er in te kennen.

ART. 12.

Van de heffingen bij kontingent zal aanteekening worden gehouden, in een, zoowel door den landeigenaar, als door het inlandsch hoofd, te houden register, waarop de naam van den planter, de uitgestrektheid zooveel mogelijk, en de ligging der velden, de begrootte opbrengst derzelve in het bedongen kontingent, moeten zijn uitgedrukt, terwijl voorts, door den landeigenaar, aan het kampongshoofd, een schriftelijk bewijs zal worden uitgereikt, houdende dezelfde opgaven.

Dit artikel vervalt door de wijziging van art. 8.

ART. 13.

Daar de heffing ten voordeele van den landeigenaar niet hooger mag stijgen, dan het 15 gedeelte van den werkelijken oogst, zal bij mislukking van het gewas buiten de schuld des planters, de bij art. 8, § *b*, bedoelde overeenkomst, om de heffing te doen, bij wijze van kontingent, van zelve komen te vervallen, en vervangen worden door door de afgave van tjoeké op den voet, aangewezen bij hetzelfde artikel § *a*.

Dit artikel vervalt door de wijziging van artikel 8.

ART. 14.

Ten einde van het misgewas op eene wettige wijze te doen blijken, zal de planter, ten minste acht dagen vóór dat het gewas wordt ingeoogst, daarvan aangifte moeten doen aan zijn kampongshoofd, die daarvan kennis geeft aan den landeigenaar of den persoon, door hem met de inning der heffing belast, opdat de inoogsting kan plaats hebben, ten overstaan van hem of zijn gedelegeerden.

Wanneer verschil ontstaat over de oorzaken van het misgewas, zal de tusschenkomst der plaatselijke autoriteit ingeroepen worden, welke na te hebben onderzocht of de mislukking van het gewas, al of niet geheel of gedeeltelijk, aan luiheid, achteloosheid, schuld of toedoen van den kant des planters, dan wel aan oorzaken buiten hem, moet geweten worden, zonder hooger beroep zal beslissen.

De planter kan geene aanspraak maken op eene verminderde heffing, nog op de bij dit artikel, ten zijnen behoefte, daargestelde bepalingen, wanneer hij zich niet op voorschrevene wijze en in tijds, bij zijn kamponghoofd heeft aangemeld.

Dit artikel vervalt door de wijziging van artikel 8.

ART. 15.

De landeigenaar mag geen grondlast heffen, ter zake van den oogst van een vroeger jaar, sub poene van als knevelaar te worden gestraft.

Wanneer de aard van sommige kultures, overjarige verrekening, volstrektelijk vordert, zal daaromtrent eene schriftelijke overeenkomst moeten worden gesloten, welke bij den resident zal moeten worden geregistreerd, en goedgekeurd, sub poene van nulliteit.

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 16.

De tuin- en grondhuur, vermeld in art. 8 §§ *c* en *d* zal door den landeigenaar jaarlijks, met de opgezetenen worden geregeld, naar de gebruiken en gewoonten van elk landgoed in het bijzonder, ook met betrekking tot de wijze waarop des landeigenaars aandeel in de vruchten, (wanneer hij hetzelfde in natura ontvangt) moet worden afgeleverd; zullende dit alles moeten bepaald worden bij vrijwillige overeenkomst, in tegenwoordigheid van het kampongshoofd

en een ander inlandsch hoofd vergezeld van twee getuigen, te kiezen uit de ingezetenen van het landgoed, terwijl de plaatselijke autoriteit, na het noodig onderzoek bewerkstelligd te hebben, alle geschillen, welke bij die gelegenheid ontstaan, na billijkheid en aloude gebruiken, zonder vorm van proces, en zonder hooger beroep zal beslissen.

Deze overeenkomsten zullen op de aanvragen der belanghebbenden, door de plaatselijke autoriteit, moeten worden geregistreerd, en wanneer dit zal hebben plaats gehad, zal het daarvoor gehouden worden, dat dezelve, na ommekomst van het huurjaar niet uitdrukkelijk vernieuwd wordende, stilzwijgend zijn verlengd tot wederopzeggens toe

Dit artikel dient veranderd te worden, als volgt:

De tuin- en grondhuur wordt geheven in geld, waarvan het bedrag jaarlijks bepaald wordt bij overeenkomst tusschen den landheer en de opgezetenen. Kunnen partijen niet tot eene overeenkomst treffen, dan wordt de aanslag geregeld en vastgesteld door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur met inachtneming van het bepaalde bij art. 4.

Het heffen van tuin- en grondhuur heeft meermalen aanleiding gegeven tot groote moeilijkheden, verzet van de zijde der bevolking, enz.

In de werkcontracten, die de landheer met de bevolking sluit, heet het dikwerf, dat de landheer ten behoeve van de contractanten van het heffen van tuinhuur afziet, om daarmede te toonen hoe hij het goede met de opgezetenen voor heeft. Hij heft dan echter toch wel een belasting op klapper- en arenboomen, die n. b. op vele landen de voornaamste beplanting van erven en tuinen uitmaken!

Zoolang de bevolking tot de werkcontracten toetreedt gaat alles goed, maar doet zij dat niet, en wil zij gewoon heerendiensten verrichten op den voet van het Reglement van 1836, dan wordt maar al te vaak de tuin- en grondhuur als wapen gebezigd om de weerspannigen te dreigen en tot het toetreden der contracten te dwingen. De grootste ongeregelheden zijn daarvan dikwijls het gevolg. Van vrijwillige overeenkomst tusschen landheer en opgezetenen omtrent de wijze van heffing is dan natuurlijk geen kwestie. Wil de eerste een belasting in geld, dan willen de laatsten een belasting in natura. De

beslissing is in dat geval, volgens de bestaande bepaling aan de plaatselijke autoriteit. Beslist deze dat de belasting in geld zal geheven worden, zonder meer, dan worden de erf- en tuinbezitters zoo zwaar aangeslagen, dat zij spoedig een toetreding tot de werkcontracten prefereren. Is de plaatselijke autoriteit vóór eene heffing in natura, zoo wordt de bevolking geplaagd zonder eind. Geen vrucht mag er dan geplukt worden of het districtshoofd moet permissie geven; aan den anderen kant benadeelen de opgezetenen den landheer door s'nachts hemelijk de vruchten van de boomen te halen.

Het is dus noodig dat deze zaak beter geregeld wordt en dunkt mij de in hoofde dezer genoemde wijze de beste.

ART. 17.

Wanneer de landeigenaar en opgezetene eene vrijwillige overeenkomst gesloten hebben, ten gevolge waarvan, de laatste, in stede van eene opbrengst in natura, eene bepaalde geldsom verschuldigd is, of wel, dat de landeigenaar, uiteenigen anderen wettigen hoofde van de opgezetenen geld te vorderen heeft zal de betaling, wanneer die niet in eene bepaalde muntspetie gestipuleerd is, kunnen geschieden in de zoodanige als de opgezetene zal verkiezen.

Dit artikel is vervallen door de bepalingen op het muntwezen.

ART. 18.

Ten einde den landeigenaar te beter in het genot zijner wettige inkomsten te beschermen, zal de resident, na behoorlijk onderzoek, zonder vorm van proces, en ter concurrentie van f 50.— regt spreken in alle gevallen van nalatigheid of verzuim der planters, in het voldoen hunner verschuldigde opbrengsten. Na aan den nalatigen debiteur eenen bepaalden tijd van minder dan veertien dagen, tot aanzuivering zijner schuld te hebben gelaten zullen bijvoortdurende wanbetaling, des debiteurs goederen en eigendommen, (dagelijksche kleederen, lijfsbenoodigheden en gereedschappen van landbouw uitgezonderd), door het plaatselijk bestuur achterhaald

en op de meest voordeelige wijze verkocht worden. Wanneer de verkochte goederen ontoereikend zijn en er verzwarende omstandigheden bestaan, zal aan den debiteur, voor rekening des landeigenaars, eene gevangenis-straf voor niet langer dan eene maand, kunnen worden opgelegd.

Wanneer de achterstallige schuldvordering eene waarde van f 50 te boven gaat, zullen partijen zich vervoegen tot hunnen dagelijkschen rechter; wordende het nogtans aan de keuze der landeigenaren overgelaten, om dezen weg dadelijk, en mitsdien met voorbijgang van het plaatselijk bestuur, in te slaan.

Dit artikel vervalt om dezelfde reden als vermeld bij artikel 5.

ART. 19.

De opgezeten en zullen geene boomen, hoegenaamd, omhakken, uitgraven of vernietigen, zonder des landeigenaars toestemming, ook dan wanneer het hout, ingevolge art. 2, voor eigen huishoudelijk gebruik is bestemd. Wanneer ingevolge art. 3 de grond door de opgezeten en in erfpacht bezeten of in huur genomen, door hen met vruchtboomen wordt beplant, zijn die boomen in de erfpacht begrepen, doch zullen zij dezelve niet omhakken, anders dan met toestemming van den landeigenaar, ter beslissing des needs van het plaatselijk bestuur.

Dit artikel dient gewijzigd te worden, als volgt:

De laatste alinea: Wanneer, enz." wordt vervangen door: *Boomen, voorkomende op gronden, door de Inlanders erfelijk individueel bezeten of in huur genomen, mogen evenmin door hen worden omgehakt, dan alleen met toestemming van den landeigenaar, ter beslissing, indien noodig, door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.*

Uit de laatste alinea van dit artikel wordt wel eens opgemaakt, dat alleen vruchtboomen door de opgezeten en op hunne gronden *geplant*

in de erfpacht begrepen zijn en dus vruchtboomen *niet* door hen geplant, die b. v. van zelf opkomen (aren) den landeigenaren behooren.

Om de talrijke kwesties, die hieruit voortvloeien, te vermijden, acht ik het beter, in overeenstemming met de aantekening op art. 2, die alinea te wijzigen op bovenstaande wijze.

ART. 20.

De opgezetenen mogen de huizen, opstallen, pondokken of andere gebouwen, door hen op den grond des landeigenaars gebouwd, niet zonder zijne voorkennis en toestemming afbreken, of op een ander landgoed verplaatsen, ten ware zij die, zonder daartoe bouwstoffen van den landeigenaar te bezigen, hebben opgebouwd, of daarvan op eene andere wijze den vollen eigendom hebben verkregen. Desniettemin mogen die huizen, opstallen, pondokken of andere gebouwen aan opgezetenen van hetzelfde landgoed, dan wel aan andere personen, die zich met voorkennis van den eigenaar, op hetzelfde komen vestigen, worden verkocht.

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 21.

De landeigenaar mag over geen sawa, tuin of anderen gecultiveerden grond door eenen opgezetene, of zijne voorouders aangelegd, of in erfpacht verkregen, anders dan bij minnelijke overeenkomst beschikken.

Dit artikel moet geschreven worden, als volgt:

De landeigenaar mag over geen gronden, bedoeld bij art. 3, anders dan bij minnelijke overeenkomst beschikken, met inachtneming van het bepaalde bij artikel 4.

De verwijzing naar artikel 3 is duidelijker dan de omschrijving der gronden.

Vervreemdt de opgezetene zijn stuk grond aan den landeigenaar, een niet-Inlander, dan moeten de regelen, in artikel 4 gesteld, worden in acht genomen.

ART. 22.

De eigenaar mag eigener autoriteit geen opgezetene van zijn landgoed, verwijderen of doen verhuizen, maar kan dezulke, die noch vaste woonplaats, noch wettig en bekend middel van bestaan hebben, en verdacht worden, van rondzwerfing, lediggang of slecht gedrag, bekend maken aan het plaatselijk bestuur, hetwelk alsdan zal onderzoeken, in hoe ver er termen bestaan, tot landruiming of wel tot teregtstelling of verwijdering van den beklagde, ingevolge de publikatien van den 23sten Augustus 1825 (Staatsblad no. 34), en 23sten Juli 1833 (Staatsblad no. 45).

Achter »opgezetenen» moet de toelichting komen: »Inlanders en niet-Inlanders.»

De woorden: ingevolge de publikatien van den 23sten Aug. 1825 (Stbl. no. 34) en 23sten Juli 1833 (Stbl. no. 45) dunkt mij beter te doen vervangen door: »overeenkomstig de op dat stuk bestaande bepalingen.»

Uit de drie volgende artikelen blijkt m. i., dat hier onder opgezetenen, zowel Inlanders als niet-Inlanders verstaan worden. Behoudens de uitzondering, in art. 24 genoemd, kan niemand zich op het landgoed vestigen, zonder toestemming des landeigenaars. Is hij er eenmaal gevestigd, dus met die toestemming, dan kan de landeigenaar hem niet meer op eigen gezag verwijderen.

ART. 23.

Nieuwe opgezetenen mogen zich tegen den wil des eigenaars niet op een landgoed met der woon nederzetten.

Ondergaat geenerlei verandering, dan alleen dat achter opgezetenen de nadere toelichting: »Inlanders en niet-Inlanders» moet komen.

ART. 24.

Van het bepaalde bij het voorgaand artikel zijn echter uitgesloten de personen, die door, of van wege het Gouver-

nement met eenig ambt of gezag bekleed zijn; de uitoefening waarvan het verblijf op eenig landgoed noodzakelijk maakt.

Ondergaat geenerlei verandering.

ART. 25.

Wanneer voor het plaatsen der woningen van landdienaren en ambtenaren of voor eenig ander oogmerk van algemeen belang, zooals, het aanleggen van wegen, kanalen, sluizen, bruggen, gestichten en wat al meer, een afstand van grond wordt gevorderd, zal deze, bijwege van onteigening ten algemeenen nutte, en tegen billijke schadelosstelling plaats hebben, ten ware bepalingen ter contrarie voorkwamen, in de oorspronkelijke voorwaarden, waarop sommige landerijen zijn vervreemd geworden.

Blijft onveranderd.

ART. 26.

De eigenaar heeft het regt om van de mannelijke opgezetenen van zijn landgoed, en tegen behoorlijke voeding, een dag arbeid in de week te vorderen, tot het aanleggen of herstellen van binnenwegen, het graven van waterleidingen, het snijden van gras, het ploegen of omspitten van gronden, het doen van wachten bij woon- en pakhuizen en dergelijke. — Wanneer deze arbeid gevegd wordt op eenen grooteren afstand dan vijf palen tusschen de plaats der werkzaamheden en de woningen der opgezetenen zal aan elken arbeider twee cents, voor iederen paal afstands, meerder worden betaald, na het einde van den dag.

Van deze heerendiensten zijn verschoond:

- a. alle personen welke den ouderdom van 14 jaren nog niet, of dien van 50 jaren reeds bereikt hebben.
- b. alle zieken en verminkten.
- c. allen, die navolgens de inlandsche gewoonten vrij zijn van persoonlijken arbeid en voorts allen, die ter beoor-

deeling, des noods, van de plaatselijke autoriteit, kunnen aantoonen, wettige redenen van verhindering te hebben.

Het komen en gaan der opgezetenen van en naar hunne woonplaats, zal onder den arbeid gerekend worden, zoodat ieder steeds zes volle dagen in de week voor zich zelven zal behouden.

Dit artikel dient gewijzigd te worden, als volgt.

»Tegen behoorlijke voeding» moet wegvallen en daarvoor in de plaats komen: *tegen genot van een kati ongekookte rijst*. De heerendienst: »het ploegen en omspitten van gronden» behoort geheel afgeschaft te worden. Het woord: »dergelijke» moet vervangen worden door: *en andere werkzaamheden, te beoordeelen door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, bij welke beoordeeling de gebruiken en gewoonten van elk land in het bijzonder moeten gevolgd worden, of wel de verschillende werkzaamheden, die nog in aanmerking kunnen komen om in heerendienst te worden verricht, moeten worden opgenoemd*.

Ook dient een *maximumafstand* van tewerkstelling b. v. van 8 paal te worden bepaald.

Verder dient aan dit artikel te worden toegevoegd:

Het laten uitkomen van heerendienstplichtigen meerdere dagen achtereen is verboden, tenzij daaromtrent met de betrokkenen schriftelijk is overeengekomen.

De heerendienstplichtigen zijn niet verplicht tot eenige levering, hetzij betaald of onbetaald, van materialen of andere goederen, die hun bijzonder of gemeentelijk eigendom zijn. Echter zijn zij verplicht hunne patjols, golloks of bedoks en arits op het werk mede te brengen, en die aldaar te gebruiken.

Elke heerendienstplichtige heeft het recht om een plaatsvervanger te stellen, mits deze den vereischen leeftijd tusschen 14 en 50 jaar heeft en lichamelijk niet ongeschikt is voor arbeid.

»Behoorlijke voeding» dient omschreven te worden. Die uitdrukking toch geeft veelal aanleiding tot kwesties, vooral bij ontevredenheid of verzet van de bevolking; het is dan dikwijls voorgekomen, dat de

heerendienstplichtigen op grond van die uitdrukking een volledige rijst-tafel eischten n. l. rijst, visch of vleesch en toespijs. De billijkheid brengt meê te zorgen dat er zulke buitensporige eischen niet gedaan kunnen worden. Een katti rijst zonder meer is m. i. voldoende. In de Gouvernements landen krijgen de heerendienstplichtigen in het geheel geen voeding.

De heerendienst: »het ploegen of omspitten van gronden" dunkt mij beter te laten vervallen. De Regeering heeft uitgemaakt bij B. B. 1532, dat het beschikken over heerendienstplichtigen voor het aanleggen en onderhouden van suikerriet- en koffie-aanplantingen verboden is. Logisch is het, dat zulks dan ook niet mag voor andere aanplantingen, die de landeigenaren, ten profijte van zich zelve, aanleggen, en in dat geval heeft het recht om in heerendienst gronden te laten ploegen of omspitten geen zin meer. Want waarvoor anders dan voor dergelijke aanplantingen zou de landheer laten ploegen en omspitten?

Bovendien is het doen vervallen van genoemden dienst geheel in overeenstemming met het voorgestelde nieuwe artikel 40.

Het woord »dergelijke" heeft aanleiding gegeven tot velerlei geschillen tusschen landeigenaren en Bestuur. Sommige ambtenaren beweren dat »dergelijke" slaat op woon- en pakhuizen; m. i. is dat onjuist en wordt er mede bedoeld: »en dergelijke werkzaamheden". Ter voorkoming van die verschillen in meening is het beter dat woord geheel weg te laten en alle soorten van heerendienstarbeid bij name op te noemen, dan wel de aanduiding ervan over te laten aan het oordeel van het betrokken Hoofd van Plaatselijk Bestuur, dat daarbij de gewoonten en gebruiken van elk landgoed in het bijzonder te volgen heeft.

Het bepalen van een maximumafstand van tewerkstelling is noodzakelijk. Sommige landheeren laten hunne opgezetenen tot 15 en meer palen uitkomen. Ik neem een afstand van acht paal in overeenstemming eenigszins met de heerendienstregeling voor de gouvernementslanden.

Op vele landerijen is het gebruikelijk de heerendienstplichtigen om de twee maanden acht dagen achtereên te laten uitkomen, zonder dat daaromtrent met de bevolking eene overeenkomst is aangegaan. Om die reden dunkt het mij zeer noodig in dit artikel het aangaan eener overeenkomst verplichtend te stellen.

Ook de laatst bijgevoegde bepaling omtrent de levering van materialen is noodig, wijl op vele landen de misbruiken dienaangaande groote proporties hebben aangenomen.

De bijvoeging van de alinea omtrent een plaatsvervanger is noodzakelijk ten einde de Inlanders op de particuliere landen niet te doen achterstaan bij die in de Gouvernementslanden, en ook om den landheer een wapen te ontnemen, dat reeds meermalen is toegepast geworden om de weerspanningen tot het aangaan der werkcontracten te dwingen.

ART. 27.

Zoo lang op de Buitenzorgsche landerijen, blijft kleven de bij derzelver overgang in particulieren eigendom bedongen verplichte teelt en levering van koffie ten behoeve van het Gouvernement, zullen de opgezetenen dier landerijen tot geene heerendiensten, ten behoeve der eigenaren, verplicht zijn, dan alleen voor zooveel betreft het onderhouden van wegen en bruggen, en het doen van wachten bij de woon- en pakhuizen.

Dit zelfde vindt plaats ten opzichte van alle landen, bij welker vervreemding door het domein, afschaffing der heerendiensten speciaal is bedongen.

Daar de verplichte teelt en levering van koffie ten behoeve van het Gouvernement op de Buitenzorgsche landerijen is opgeheven, moet dit artikel geschreven worden, als volgt:

De opgezetenen van landerijen, bij welker vervreemding door het domein afschaffing der heerendiensten speciaal is bedongen, zijn tot geene heerendiensten ten behoeve der eigenaren verplicht, dan alleen voorzooveel betreft het onderhouden van wegen en bruggen, en het doen van wachten bij de woon- en pakhuizen.

Zooals men weet werd aan de eigenaren der landen, die onder het Engelsch tusschenbestuur zijn verkocht geworden, het recht onthouden om heerendiensten van de opgezetenen te vorderen. Later, na de invoering van het Reglement van 1833, werd hen dat recht door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geschonken bij Gouv. Besluit, niet zoozeer uit een billijkheidsoogpunt, maar vooral omdat men vreesde dat de bevolking van de Gouvernementslanden, waar drukkende

heerendiensten moesten worden gepresteerd, in massa zouden verhuizen naar bedoelde particuliere landen. Naar velen meenen, o. a. de Heer FAES, heeft de schenking van dat recht op eene onwettige wijze plaats gehad, omdat zij is gedaan bij eene koloniale ordonnantie, terwijl het 't opleggen was eener nieuwe belasting aan de bevolking en dus bij Koninklijk besluit had moeten geschieden.

ART. 28.

Elk opgezetene is verplicht, het aandeel des landeigenaars in de opbrengsten van den door hem bebouwd en grond, zonder betaling, naar zijne pakhuizen te vervoeren en aldaar af te leveren, mits die pakhuizen op het landgoed zelf gelegen zijn; het vervoeren van producten stedewaarts of buiten de grenzen van het landgoed mag in geen geval plaats hebben, dan tengevolge van vrijwillige overeenkomsten en tegen billijke belooning, ter beslissing, des noods, van de plaatselijke autoriteit.

Dit artikel dient geschreven te worden, als volgt :

De opgezetenen zijn verplicht het aandeel des landeigenaars in de opbrengsten van den door hem bebouwd en grond (art. 8), zonder betaling naar diens pakhuizen te vervoeren en aldaar af te leveren, de padie droog, mits die pakhuizen niet verder dan vijf palen van de woningen der opgezetenen gelegen zijn. Voor de levering van droge padie wordt op den aanslag der tjoeké van het brutogewas 25% reductie toegestaan.

Dat de padie *droog* wordt afgeleverd is niet meer dan billijk tegenover den landheer, het opschuren wordt anders te bezwarend. Ook voor de landbouwers is het voordeliger, daar zij minder gewicht hebben te transporteeren. De kwestie omtrent het leveren van natte of droge padie komt dan ook gewoonlijk alleen maar voor bij verzet of ontevredenheid van de bevolking en wordt dan gebruikt als wapen tegen den landheer.

De inlevering van *droge* padie brengt natuurlijk een reductie voor het indrogen mede.

Voor katjang behoeft hieromtrent niets bepaald te worden, wijl de tjoekeé daarvan van weinig beteekenis is.

Bij Stbl. 1871 no. 134 werd gedecreteerd dat de pakhuizen moeten liggen binnen het district, waar de producten geteeld zijn. Komen de pakhuizen voor bij de grens van een district, zooals op sommige landerijen het geval is, zoo kan die bepaling voor de verst verwijderde desa's zeer bezwarend zijn. Van deze omstandigheid is zelfs eens gebruik gemaakt om de Inlanders, die niet wilden toetreden tot de werkcontracten, daartoe te dwingen. Men werd toen verboden de padie te brengen in een naast bij gelegen pakhuis en een verwijderd, binnen hetzelfde district gelegen pakhuis, daartoe aangewezen. Door te bepalen, dat de pakhuizen moeten gelegen zijn binnen vijf palen van de woningen der opgezetenen, worden zulke onbillijkheden vermeden.

ART. 29.

De opgezetenen zullen tot geene andere diensten, zoo als het begeleiden van vee, het vervoeren van huiselijke benooidigheden, het overbrengen van brieven en wat al meer, door den landeigenaar worden gebezigd, zonder billijke belooning; wordende die belooning bij deze vastgesteld op twee cents, voor iederen paal afstands.

Dit artikel dient veranderd te worden, als volgt:

De opgezetenen zullen tot geen andere onbetaalde diensten door den landeigenaar worden gebezigd. Alle diensten, hiervoren niet vermeld, moeten in vrijen arbeid plaats hebben.

Daar die *andere* diensten niet tot de heerendiensten ressorteeren is er geen enkele reden om er een tarief voor vaststellen. Even als in de Gouvernementslanden moeten zij m. i. in vrijen arbeid worden uitgevoerd.

ART. 30.

Het is den eigenaar geoorloofd om met de opgezetenen zijns landgoeds, eene vrijwillige overeenkomst te treffen, om de heerendiensten, welke zij verschuldigd zijn, voor eene betaling in geld of eene afgave van producten afte-

koopen. Deze overeenkomsten mogen niet anders dan schriftelijk en behoudens de goedkeuring en registratie van den resident worden aangegaan.

Daar een assistent-resident hoofd van plaatselijk Bestuur is, heeft het geen zin de goedkeuring en registratie van overeenkomsten te doen geschieden door den resident. Daarom dunkt het mij beter om hier en overal, waar zulks in dit Reglement te pas komt, te schrijven: »Hoofd van Plaatselijk Bestuur.”

ART. 31.

Wanneer de diensten der opgezetenen, naar aanleiding van art. 114 van het Regeeringsreglement, worden vereischt ten algemeenen nutte, dan wel, om, tegen de op hoog gezag geregelde betalingen, 's Gouvernements transporten en de personen en goederen van reizigers, hetzij door het leveren van manschappen, hetzij door de verstrekking van buffels of bespannen karren, te vervoeren, of te begeleiden, zal de oproeping door het plaatselijk bestuur, onmiddellijk aan de inlandsche hoofden worden gericht, buiten bemoeienis van den landeigenaar, die hieraan geene verandering, of moeilijkheid zal mogen toebrengen.

Buffels of karren aan den landeigenaar toebehoorende, zullen almede, ten voorschreven einde, en op de wijze hierboven aangeduid, op requisitie der plaatselijke autoriteit, moeten worden geleverd.

Dit artikel dient veranderd te worden als volgt:

Wanneer de diensten der opgezetenen worden vereischt ten algemeenen nutte zal de oproeping door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur onmiddellijk aan de Inlandsche hoofden worden gericht, buiten bemoeienis van den eigenaar, die hieraan geene verandering zal mogen toebrengen.

De verplichting van de bevolking om transportmiddelen te leveren en transportdiensten te doen ten behoeve van den Lande is voor de residentie

Batavia opgeheven bij de besluiten van 7 Juni 1865 no. 39 en 30 Juli 1866 no. 29. Billijk is het dus, dat ook overal elders de bevolking op de particuliere landen daarvan wordt vrijgesteld.

ART. 32

Geene dammen, doorgravingen, waterleidingen, wegen, bruggen of andere werken waarbij het Gouvernement, of derden belang hebben, mogen zonder vergunning van de plaatselijke autoriteit worden aangelegd, verplaatst, verlegd of verstoep sub poene, van dadelijk herstel of wegruiming, door tusschenkomst van 's lands ambtenaren op kosten van den landeigenaar, die zich aan de overtreding heeft schuldig gemaakt en onverminderd eene geldboete van hoogstens *f* 500, naar gelang der omstandigheden, ter bepaling van den regter.

De woorden: »op kosten van den landeigenaar" moeten worden vervangen door: *op kosten van dengene.*

Deze verandering is ingevolge het bepaalde bij Stbl. 1874 no, 236,

ART. 33.

Het maken, repareren en bijden der groote wegen; het aanleggen en onderhouden van publieke bruggen, sluizen, kanalen en waterleidingen; het aftappen van water voor den landbouw en andere einden, het zuiveren der rivieren en waterloopen en het herstellen van derzelver oevers en al wat verder met deze aangelegenheden in verband staat, wordt, van tijd tot tijd, op hoog gezag geregeld; wordende daaromtrent, bij voorraad bevestigd, de bepalingen, voorkomende in de Publicatie van 10 Februari 1824 (Staatsblad no. 8) en de Resolutien van 21 December 1828 no. 37, 16 April 1831 no. 23, (Staatsblad no. 27); 2 December 1835 no. 49 (Staatsblad no. 56) en 28 Januari 1836 no. 24 (Staatsblad no 6).

De laatste alinea van dit artikel: »wordende, enz."

dient te vervallen en aan het nieuwe reglement een besluit gehecht, waarin alle tot dusverre gedane regelingen, op genoemde zaken betrekking hebbende, worden opgenomen.

Verder dient aan dit artikel te worden toegevoegd:

Voorzoo veel betreft groote wegen, bruggen, sluizen, kanalen en alle werken, bestemd ten algemeenen nutte en voor de groote communicatiën te water, draagt het Gouvernement de kosten aan den aanmaak, de herstelling of het onderhoud verbonden. De landeigenaren dragen in deze kosten bij, voorzoo ver zij nut uit die werken trekken, te beoordeelen en te ramen door een van wege de Regeering te benoemden Commissie, bestaande uit ambtenaren en landeigenaren. De bijdrage der landeigenaren kan geschieden in geld of in heerendienstplichtigen. In het laatste geval rekent de arbeid, door die heerendienstplichtigen verricht, in mindering van het verplicht aantal dagen gedurende welke zij voor de landheeren in heerendienst moeten uitkomen.

De staat, die het beheer over deze werken heeft, dient ook de kosten van aanleg en onderhoud te dragen.

De billijkheid brengt echter meê dat de landeigenaren, die van die werken profiteeren, hun aandeel daartoe bijbrengen. Voor den eenen landheer zal het gemakkelijker wezen dit in geld te doen, voor den anderen daartoe werkkrachten te leveren. De keuze hierin moet aan de landheeren worden overgelaten, doch de bevolking mag hier niet onder lijden. Levert de landheer werkkracht, dan behoort de arbeid door dezen verricht in mindering te worden gerekend van het aantal dagen, gedurende welke zij voor den landheer in heerendienst moeten uitkomen. Met het tegenwoordige stelsel, dat de bevolking heerendienstplichtig is en tegenover den landheer en tegenover den staat behoort geheel gebroken te worden en als stelregel te worden aangenomen, dat de heerendienstplichtige bevolking op de particuliere landerijen in geen geval meer dan 52 dagdiensten in het jaar hebbe te presteeren.

Dit artikel heeft mede betrekking op de oprichting, de vernieuwing, de herstelling en het onderhoud der wachthuizen langs de groote wegen in de gewesten bewesten de Tjimanoeck, voorzoo ver voor die werkzaamheden thans, ingevolge BB. 708, gebruik gemaakt wordt van de heerendiensten der bevolking van de particuliere landerijen.

ART. 34.

Landeigenaars, die eigener gezag, bazaars of markten aanleggen of die, op de hen toegestane bazaars of markten, in overtreding van art. 77 van het Regeering-reglement onwettige heffingen doen, gedoogen of daaruit eenig voordeel trekken, zijn onderworpen aan al zulke straffen als worden bepaald bij de, op deze materie, door de Regering vast te stellen verordeningen; wordende ten deze bij voorraad bevestigd het reglement en tarief voor de onderscheidene bazaars, gearresteerd bij Besluit van den 17den November 1829 (Staatsblad no. 111), en de daarop seder, geëmaneerde alteratien en ampliatiën, en die nog zullen worden gemaakt.

Dit artikel is bij Staatsblad 1869 no. 66 ingetrokken en vervangen door het daarbij bepaalde.

ART. 35.

Het regt van jagt en visscherij behoort aan den landeigenaar; niemand mag, zijns ondanks, van hetzelfde op zijnen grond gebruik maken, onder dien verstaande evenwel, dat het visschen in de rivieren, mitsgaders het vangen van vogels met strikken of netten, en het vernielen van schadelijk en verscheurend gedierte, niet aan de opgezetenē kan worden belet, op de gronden door hen ontgonnen of van den landeigenaar gehuurd.

Duidelijkheidshalve is het beter de uitdrukking: »de gronden door hen ontgonnen» te veranderen in: »de gronden, bedoeld in artikel 3.»

ART. 36.

De opgezetenē zullen, volgens de thans bestaande gewoonte, bij de aftapping van seto's, rawa's en andere waterplassen, in dezelve kunnen visschen, mits een vijfde gedeelte der vangst aan den landeigenaar afgevende.

Ondergaat geene verandering.

ART. 37.

Landeigenaren die andere, meerdere of hoogere opbrengst en diensten van hunne opgezetenen vorderen, dan bij dit reglement uitdrukkelijk zijn toegestaan, of die verzuimen, om op den voet, bij hetzelfde bepaald, ten opzichte van hunne opgezetenen te handelen, zullen naar exigentie van zaken, door het plaatselijk bestuur, op den voet bij art. 60 aangewezen, bestraft, dan wel voor den regter, ter zake van knevelarij en misbruik van gezag, vervolgd worden.

De woorden: »naar exigentie van zaken, door het Plaatse-lijk Bestuur op den voet van art. 60 aangewezen, dan wel» moeten wegvallen om redenen bij artikel 5 aangegeven.

ART. 38

Wanneer de Regering het persoonlijk verblijf van eenen eigenaar op deszelfs landgoed, schadelijk acht voor de openbare rust, zal hem hetzelfde kunnen worden ontzegd.

Dit artikel dient te worden uitgebreid met hetgeen bepaald is bij Staatsblad 1880 no. 57, n. 1.

Wanneer personen, die als huurders, vruchtgebruikers, pachters of onder eenigen anderen titel in de plaats van de eigenaren der particuliere landerijen of hunne rechtverkrijgenden optreden, zich schuldig maken aan handelingen, welke bij dit Reglement aan de eigenaren zijn verboden, dan zijn op hen dezelfde straffen van toepassing, welke zijn bedreigd tegen de landeigenaren, die zoodanige handelingen plegen.

ART. 39.

Landeigenaren, die buiten Nederlandsch-Indië afwezend zijn, zullen bij eene in regten geldige akte, zich terzake van hun landeigendom, justiciabel stellen te Batavia en aldaar domicilium citandi et executandi moeten kiezen.

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 40.

Het ontginnen en bebouwen van gronden, het cultiveren of leveren van bijzondere voortbrengselen, welke de inlander niet gewoon is, uit eigen vrije verkiezing te verbouwen; het oprigten van fabrieken; met één woord, alle ondernemingen welke de landeigenaar voor eigen profijt, risico en rekening aanvangt, moet hij tot stand brengen, zonder de hulp der landsopgezetenen, ten ware hij zich daarvan, door het aangaan van vrijwillige overeenkomsten verzekert.

Deze overeenkomsten zullen, op straffe van nietigheid, bij het plaatselijk bestuur moeten worden goedgekeurd en geregistreerd, binnen ééne maand, nadat dezelve zullen zijn aangegaan, en hoezeer op de plaatselijke autoriteiten de verplichting rust, om alles aantewenden, wat tot bevordering van nuttige kultures, bedrijven en ondernemingen kan strekken, zullen zij tevens nadrukkelijk waken, dat omtrent de inlandsche bevolking en het tot stand brengen van dezelve niet willekeurig worde gehandeld.

Dit artikel dient te worden geschreven, als volgt:

Het ontginnen en bebouwen van gronden, het cultiveeren of leveren van bijzondere voortbrengselen, welke de Inlander niet gewoon is uit eigen vrije verkiezing te verbouwen; het oprichten van fabrieken, in één woord, alle ondernemingen, die de landeigenaar voor eigen profijt, risico en rekening aanvangt, moet hij tot stand laten brengen in vrijen arbeid.

Bij de samenstelling van het Reglement van 1836 bestond op de particuliere landerijen de gewoonte, dat de bevolking voor den landheer niet alleen uitkwam in heerendienst, maar bovendien nog in »hulp» (toeloengan). De Regeering heeft door het artikel 40 een einde willen maken aan het vorderen van die hulp en haar alleen toegestaan, indien de opgezetenen die vrijwillig willen verleenen, hetgeen bij overeenkomst moet blijken. Wat die vrijwillige overeenkomsten te beteekenen hebben is hiervoren uitvoerig aangetoond. Het gezond verstand verzet er zich dan ook tegen om aan te nemen, dat menschen, die niet verplicht

zijn een bepaalde dienst (hulp) te presteeren, zich daartoe vrijwillig zouden verbinden tegen genot van een bagatel betaling of alleen voeding, terwijl zij weten, dat bij weigering van die hulp de landheer verplicht is ze in vrijen arbeid tegen eene behoorlijke betaling te laten werken.

Die vrijwillige overeenkomsten zijn dan ook meestal niet veel meer dan transactiecontracten, waarbij door den landheer vaak gebruik gemaakt wordt van de goedgeloovigheid van den Inlander. Het heet daarin, dat de landheer afziet van alle heerendiensten en de hulp daarvoor in de plaats stelt. In de praktijk blijkt dan echter, dat de opgezetenen behalve die hulp nog heerendiensten moeten presteeren aan de groote wegen en waterleidingen, voor bewaking van pakhuizen en het snijden van gras. Ook ziet de landheer in zulke overeenkomsten dikwijls af van het heffen van tuinhuur, omdat hij in het belang zijner opgezetenen niet het onderste uit de kan wil hebben. Hij heft echter dan wel tjoeké van klapper- en arenboomen, die het belangrijkste gedeelte der beplanting van erven en tuinen uitmaken.

Beter komt het mij daarom voor om ook het aangaan van overeenkomsten tot verkrijging van die hulp te doen ophouden. Zijn de opgezetenen hun landheer zoo genegen, dat zij hem voor een kleinigheid willen helpen aan het tot stand brengen van ondernemingen, dan kunnen zij dat toch doen in vrijen arbeid, als zij daar lust in hebben.

ART. 41.

Huurlingen, die voor een tijdvak van meer dan drie maanden worden in dienst genomen ten behoeve van ontginningen, kulturen, fabrieken en andere belangrijke ondernemingen of werken, en niet behooren tot de opgezetenen van het landgoed, zullen door den eigenaar bij de plaatselijke autoriteit, worden aangegeven.

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 42.

Van deze aangiften zal worden aangelegd een register, hetwelk zal inhouden:

- a. De namen der ondernemers.
- b. De namen der gehuurde arbeidslieden.

c. De plaats waar dezelve zijn gehuurd en te huis behooren.

d. Het werk waartoe zij zijn gehuurd, en

e. de voorwaarden waarop

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 43.

Zoodanige huur zal voor niet langer dan 3 jaren mogen worden aangegaan.

Na verloop van dien tijd zal dezelve kunnen worden vernieuwd, ten overstaan van de plaatselijke autoriteit die zal moeten zorgen, dat daarbij vrijwillig, en zonder dwang worde te werk gegaan.

Dit artikel ondergaat geenerlei verandering.

ART. 44.

De ondernemers die arbeidslieden langer aanhouden, dan de overeenkomst gedooft, zullen aan elk hunner, voor iedere maand dat zij aldus zijn aangehouden, betalen f 10.— boven het loon, bij de oorspronkelijke overeenkomst bedongen.

Ondergaat geen verandering.

ART. 45.

De plaatselijke autoriteiten zullen nauwkeurig toezien, aan den eenen kant, dat de landeigenaren aan de voorwaarden der, in het voorgaand artikel, bedoelde overeenkomst en aan derzelver verplichtingen jegens de werklieden voldoen, en aan den anderen kant, dat de arbeiders of huurlingen wederkeerig al datgene verrigten, waartoe zij zich verbonden hebben; zorgende dat, wanneer zij zich in overtreding daarvan verwijderen of door verregaande luiheid of onwilligheid hunne verplichtingen ontduiken, zij na behoorlijk onderzoek worden gestraft naar gelang van den aard der zaak en in overeenstemming met de bestaande wetten en reglementen.

De laatste alinea van dit artikel vervalt.

Met de tegenwoordige bepalingen van het politiestraf-reglement voor Inlanders en door de intrekking van art. 2 no. 27 en de aanvulling van het Wetboek van Strafrecht voor Inlanders met artikel 328a, heeft de landeigenaar bij contractbreuk van de zijde der huurlingen een civiele actie tegen hen, tenzij er voorschot gegeven is en het oogmerk bestaat om den landheer wederrechtelijk te benadeelen, komende dan de zaak voor den bevoegden strafrechter.

In stede van de eerste alinea te behouden komt het beter voor in een speciaal artikel te bepalen, dat *de Hoofden van Plaatselijk Bestuur verplicht zijn te waken voor de richtige nakoming van dit Reglement en van de daaruit voortgevlode overeenkomsten.*

ART. 46.

De landeigenaren zijn gehouden om jaarlijks, op den 15den December, in den bepaalden of nader te bepalen vorm, aan de plaatselijke autoriteit, waaronder zij sorteren, te zenden eenen naauwkeurigen staat der bevolking op hunne landerijen gezeten, mitsgaders al zulke statistieke opgaven, als van tijd tot tijd, van hen mogten worden gevraagd.

Dit artikel moet veranderd worden als volgt:

De landeigenaren zijn gehouden om aan de plaatselijke autoriteit, waaronder hunne landgoederen ressorteeren, alle statistieke opgaven te verstrekken, die van hen mochten gevorderd worden.

Nu de bevolkingsstatistieken voor het koloniaal verslag pas in Mei door de HGB. worden ingezonden, zou de termijn van 25 Dec. vervangen moeten worden door dien van 15 Maart. Men kan dan, zooals rationeel is, het cijfer der bevolking krijgen, aanwezig op 31 Dec., van het afgelopen jaar. Beter is het m. i. echter volstrekt geen datum te noemen, maar dit artikel te redigeeren, zooals boven vermeld.

ART. 47.

Het bezit van schiet-geweer is alleen aan die Inlandsche opgezetenen geoorloofd welke daartoe bekomen hebben eene

schriftelijke vergunning van het plaatselijk bestuur, die jaarlijks vernieuwd en gratis afgegeven zal worden, zijnde van dit verbod uitgezonderd degenen, die, bij behoorlijke akte van aanstelling, met de uitoefening van eenig openbaar gezag zijn belast, alles op de straffen, bepaald bij art. 14 van het reglement op den invoer, den verkoop en het bezit van vuurwapenen en buskruit (Staatsblad no. 58 van 1828).

Ondergaat geene verandering.

ART. 48.

Hanenvlechterijen en andere hazardspelen, geen pacht-middel uitmakende, zijn verboden.

Het spelen van ronggeng, waijang koelit, topping en dergelijken, ter gelegenheid van feesten, huwelijken en godsdienstige plegtigheden, zal op de particuliere landerijen, alleen na bekomen verlof van de plaatselijke autoriteit, mogen plaats vinden, onverminderd de regten der pachters van 's Lands middelen, wanneer deze daarin betrokken zijn.

Dit artikel vervalt om reden in het politiestrafreglement (art. 2, no. 7, 9 en 10) reeds dergelijke verbodsbepalingen zijn opgenomen.

ART. 49.

Het leggen van fidei kommissaire verbanden op particuliere landen en gronden, ten behoeve van onchristenen, blijft in het algemeen belang verboden.

Blijft onveranderd; alleen wordt voor onchristenen geschreven: „*Inlanders en met hen gelijkgestelden.*”

ART. 50.

Aan de landeigenaren is verboden, het houden of gebruiken van een zoogenaamd blok sub poene dat hetzelfde zal worden vernietigd en de overtreders aan zoodanige verdere poenaliteiten zullen zijn onderworpen, als de aard

der zaak mogt vorderen; onder dien verstande evenwel, dat aan de inlandsche hoofden, belast met de politie op de particuliere landerijen, in het belang van dezelve, door het plaatselijk bestuur, de vergunning tot het houden van een blok zal kunnen worden gegeven, uitsluitend echter ter verzekering van verdachte of aan misdaad schuldige personen, en onder uitdrukkelijke bepaling, dat deze in elk geval, wanneer dit mogelijk is, binnen de 24 uren na derzelver opvatting aan den naastbij zijnden bevoegden ambtenaar moeten worden overgeleverd.

Dit artikel vervalt.

Het eerste gedeelte van art. 50 is onnoodig, daar op onwettige gevangenhouding reeds straf gesteld is bij het Strafwetboek voor Europeanen (art. 257), en wat het laatste gedeelte betreft, daarin is reeds voorzien bij het Wetboek van Strafvordering.

ART. 51.

De uitoefening der dagelijksche politie op de particuliere landerijen is, onder het onmiddelijk gezag der Europeesche en inlandsche ambtenaren, opgedragen aan de, door den landeigenaar gekozene juragans, tjamats, hoofdmandoors, wijkmeesters of andere inlandsche hoofden, onder welken titel zij mogten bestaan, alle welke personen gehouden zijn de bevelen hen daaromtrent, door of van wege het plaatselijk bestuur te geven, stiptelijk op te volgen en om hunne rapporten onmiddelijk aan dat bestuur in te dienen.

Dit artikel vervalt.

Hiervoren is reeds aangetoond, dat eene herziening van het Reglement van 1836 geen nut heeft, wanneer men niet gelijktijdig de contrôle op de landerijen verbetert door het aanstellen aldaar van gouvernements-ambtenaren (Europeesche en Inlandsche). Daarmede wordt dit artikel natuurlijk overbodig.

ART. 52.

De landeigenaar is verplicht om in elke verzameling van woningen, welke ter beoordeeling desnoods der plaatselijke autoriteit als eene desa, kampong of dorp, moet worden beschouwd, een inlandsch hoofd te stellen, ter zijner keuze en om aan elk zoodanig dorpshoofd, tot onderhoud, vrij van opbrengsten, in gebruik te geven, eene zoodanige uitgestrektheid sawas, tipars, tjegers, gagas, of andere rijstvelden, als door één man en één span buffels kan bewerkt worden, dan wel een stuk tuingrond, van zoodanige uitgestrektheid als gewoonlijk door een man wordt bearbeid. Deze dorps-hoofden zullen de functien waarnemen, bij het reglement op de administratie der politie en de regtsvordering onder den Inlander, aan de desa's hoofden opgedragen.

De laatste alinea ondergaat de volgende verandering:

Deze dorpshoofden nemen, wat politie betreft, de functiën waar, die bij het Inlandsche Reglement aan de desahoofden zijn opgedragen

ART. 53.

Op landerijen, waarvan de bevolking vijf duizend zielen of daarboven bedraagt, zal de landeigenaar bovendien verplicht zijn, een algemeen hoofd in dienst te stellen, onder zoodanigen titel als het plaatselijk gebruik medebrengt, zooals hoofd-mandoor, hoofd-Juragan, Tjamat, enz., en aan wien ter belooning zal worden toegelegd, behalve de uitgestrektheid gronds voor de dorpshoofden bepaald, eene maandelijksche bezoldiging van f 5 tot f 30 kopergeld, naar gelang van de uitgestrektheid der landerijen, ter bepaling des noods van het plaatselijk bestuur.

Deze hoofden aan welke die der dorpen ondergeschikt zullen zijn, zullen de functiën waarnemen bij het reglement op de administratie der politie en de regtsvordering onder den inlander aan de divisiehoofden opgedragen, behoudens dat, voor zooveel de residentie Batavia betreft, hun gezag

alleen dat van beambten van politie zal zijn en zij zich zorgvuldig zullen onthouden van de regtspraak, bij het evengemeld reglement, aan de divisie-hoofden toevertrouwd.

Vervalt, om redenen reeds vermeld bij artikel 51.

ART. 54.

Wanneer de landeigenaar nalatig is om de bepaalde inlandsche hoofden op zijne landerijen aan te stellen, zal daarin door de plaatselijke autoriteit, ten zijnen koste, worden voorzien.

Wanneer een inlandsch hoofd ongeschikt of onwillig wordt bevonden om voor de politie te zorgen, zal de landeigenaar denzelfden door eenen anderen moeten doen vervangen, op schriftelijke uitnoodiging van het plaatselijk bestuur.

Ondergaat geene verandering dan alleen dat voor hoofden geschreven wordt: »dorpshoofden."

ART. 55.

De kleine stukjes grond, bekend onder den naam van vrijmanslanden, (tana merdika) welke van genoegzame uitgestrektheid zijn, om op ieder derzelve een afzonderlijk hoofd aantestellen, zullen door de plaatselijke autoriteit in zoodanig getal als zal worden doelmatig geacht, worden vereenigd, onder het opzicht van een algemeen hoofd, onder de benaming van wijkmeester, die in onmiddellijke ondergeschiktheid aan het plaatselijk bestuur, de functien zal waarnemen bij het reglement op de administratie der politie en de regtsvordering onder den inlander aan de desa's hoofden opgedragen. Deze inlandsche wijkmeesters zullen, ter belooning van hunne diensten de navolgende heffingen mogen doen als:

a. Voor het verleenen van een permissiebriefje aan inlanders om een huwelijk te mogen vieren, 50 cents.

b. Voor het uitreiken van een certificaat van goed gedrag aan inlanders, die zich bij de autoriteit aanmelden willen, tot erlanging van eenen reispaspoort, 5 cents.

c. Voor het uitreiken van een bewijs, houdende dat er geene bedenkingen bestaan om aan den houder verlot te geven tot het spelen van roning of andere inlandsche spelen, 25 cents ieder.

De woorden »bij het reglement op de administratie der politie en de regtsvordering onder den inlander» vervallen.

Daarvoor komt in de plaats: »bij het Inlandsche Reglement.»

ART. 56.

Onverminderd hunne bevoegdheid tot het ontvangen der van ouds gebruikelijke geschenken bij feestelijke of andere gelegenheden, zal geen der inlandsche hoofden bij de drie voorgaande artikelen bedoeld, noch in geld, noch in producten, iets van de opgezetenen mogen vorderen of genieten, sub poene telkens van eene geldboete of gevangenisstraf overeenkomstig het bepaalde hieronder bij art. 60, of wel van de straffen op knevelarij bepaald.

»Geen der inlandsche hoofden bij de drie voorgaande artikelen bedoeld» moet veranderd worden in: »*Geen der Inlandsche hoofden bij de beide voorgaande artikelen bedoeld.*»

Voor: »sub poene enz.» moet in de plaats komen: *sub poene van als knevelaar te worden gestraft.*

Art. 60 is vervallen om dezelfde reden als artikel 5, dus daarmede ook de hier genoemde strafbepaling. Maken de hoofden zich schuldig aan de in dit artikel genoemde feiten, dan zijn ze strafbaar overeenkomstig de bepalingen, bij het Wetboek van Strafrecht voor Inlanders vastgesteld.

ART. 57.

De inlandsche hoofden op de particuliere landerijen aan welke in voege voorschreven, het toezigt over de politie

is opgedragen, zullen, hoezeer gekozen en voorgedragen wordende door den landeigenaar, door de plaatselijke autoriteit worden voorzien van eene akte van aanstelling als zoodanig, welke akte, ingeval van ontslag, weder door die autoriteit zal worden ingetrokken.

Blijft onveranderd.

ART. 58.

De opgezetenen der landerijen zijn verplicht, om op de vordering en aanwijzing der beambten van politie, zoodanige wachten en patrouilles te doen, als voor de veiligheid van personen en goederen noodzakelijk geoordeeld worden.

Blijft onveranderd.

ART. 59.

Het plaatselijk bestuur zal kennis nemen van alle geschillen tusschen de landeigenaren en hunne opgezetenen omtrent opbrengsten, diensten en wederkeerige regten of verplichtingen. Bijaldien partijen niet in der minne kunnen worden bevredigd, zal het plaatselijk bestuur in de zaak beslissen of wel partijen naar de bevoegde regtbanken overwijzen, overeenkomstig de bestaande bepalingen, onverminderd altoos de bevoegdheid van de Regeering, om in geval van oneenigheden, waardoor de rust mogt worden bedreigd, zoodanige maatregelen te nemen, als het algemeen belang zal vorderen.

Dit artikel moet worden, als volgt:

De Hoofden van Plaatselijk Bestuur zijn belast met de vereffening langs minnelijken weg van geschillen tusschen landeigenaar en opgezetenen omtrent opbrengsten, diensten en wederkeerige rechten of verplichtingen. Geschillen, die niet langs minnelijken weg kunnen worden vereffend, zoomede gevallen van overtreding van dit Reglement worden door den

gewonen Rechter beslist, onverminderd de bevoegdheid van de Regeering om in geval van oneenigheden, waardoor de rust mocht worden bedreigd, zoodanige maatregelen te nemen als het algemeen belang zal vorderen.

De bevoegdheid om in deze zaken te beslissen is het Plaatselijk bestuur ontnomen bij Gouv. Besluit, dd. 7 Nov. 1875 no. 47 en overgedragen aan den gewonen burgerlijken rechter.

ART. 60.

De plaatselijke autoriteit is bevoegd om kennis te nemen van en zonder hooger beroep te beslissen in alle gevallen van overtreding, of inbreuk op de bepalingen bij het tegenwoordig reglement vastgesteld, en om, wanneer geene speciale poenaliteiten of straffen zijn voorgeschreven, de navolgende op te leggen als:

Voor zoo veel Europeanen, derzelver afstammelingen en daarmede gelijkstaande personen betreft eene geldboete van hoogstens *f* 50 of eene gevangenis van hoogstens acht dagen.

Voor zooveel aangaat Inlanders en daarmede gelijkstaande personen:

- a.* eene geldboete van ten hoogste *f* 25;
- b.* eene gevangenis van niet langer dan veertien dagen;
- c.* rotingslagen, het getal van 25 niet te bovengaande;
- d.* ten arbeidstelling aan de publieke werken, voor den tijd van hoogstens drie maanden, buiten den ketting, voor de kost zonder loon.

Vervalt geheel, om dezelfde reden als artikel 5.

ART. 61.

Het tegenwoordig reglement maakt geene verandering in de speciale voorwaarden en servituten, onder welke sommige landerijen zijn overgegaan in particulier eigendom, voorzoo veel dezelve niet strijdig zijn met de algemeene bepalingen, voorkomende in het reglement op het

beleid der Regering en speciaal in art. 83, 110 en 111 van hetzelfde.

Dit artikel dient veranderd te worden als volgt:

Dit Reglement doet alle speciale voorwaarden en servituten onder welke sommige landerijen zijn overgegaan in particulier eigendom, die niet vermeld zijn in den aan dit Reglement gehechten staat, te niet.

Mij dunkt beter alle speciale voorwaarden en servituten, waarop nog prijs gesteld wordt, te vereenigen in een aan dit Reglement gehechten staat. De Plaatselijke ambtenaren zijn niet altijd bekend met de koopcontracten van alle particuliere landerijen en dus ook niet met de speciale voorwaarden en servituten en maken dientengevolge thans wel eens »blunders”.

Zooals hiervoren gebleken is mag van verschillende bepalingen van het Reglement op de particuliere landerijen worden afgeweken door middel van overeenkomsten tusschen landeigenaren en opgezetenen. Ten einde de misbruiken dienaangaande, waarover op blz. 12 gesproken is, te beperken, komt het mij noodzakelijk voor eenige speciale artikelen, op die overeenkomsten betrekking hebbende, aan het Reglement toe te voegen, en wel van den volgende inhoud:

Elke overeenkomst, in dit Reglement bedoeld, moet zijn schriftelijk. Zij wordt eerst geldig na goedkeuring en behoorlijke registratie door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

Vóór het registreeren eener dergelijke overeenkomst zal door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur nauwkeurig worden nagegaan of de bepalingen van Staatsblad 1838 no. 49 en 1863 no. 152 stiptelijk zijn opgevolgd, om alleen in het bevestigend geval de registratie te bewerkstelligen.

Het aangaan van die overeenkomsten mondeling dan wel schriftelijk zonder registratie is den landeigenaren verboden, sub poene eener geldboete van f 1000 tot f 10000, dan wel

verwijdering overeenkomstig artikel 38 van dit Reglement. Van alle hier bedoelde overeenkomsten tusschen de landeigenaren en de opgezetenen, zoomede van dit Reglement, zullen van wege het Hoofd van Plaatselijk Bestuur bekendmakingen en aanplakkingen gedaan worden in de desa's.

Daar de Inlanders op de particuliere landerijen altijd in eene afhankelijke positie zijn tegenover de landeigenaren, behoeven zij ten aanzien der bedoelde overeenkomsten eene bijzondere bescherming, en acht ik mitsdien eene verbodsbepaling als boven noodzakelijk.

Proeve eener herziening van het Reglement van 1836 (Stbl. no. 19).

Rechten
van den
Staat

ART. 1.

De onvervreembare rechten van het Gouvernement, die door den verkoop of afstand van landerijen onaangeroerd zijn gebleven, zijn:

a. de bescherming van alle opgezetenen, zonder onderscheid, en het nemen van de daartoe gevorderde maatregelen;

b. de administratie der Justitie en Politie, zoo in het lijfstraffelijke als burgerlijke, en al wat strekken kan tot bewaring der rust en tot bevordering der algemeene veiligheid;

c. de beschikking over de opgezetenen tot wering van alle rampen en onheilen, waarmede de staat bedreigd of bezocht wordt;

d. het opleggen van belastingen reëel of personeel, direct of indirect, mits niet noodzakelijk verminderende de heffingen bij dit Reglement aan den landeigenaar toegekend;

e. het beheer van groote wegen, bruggen, sluizen, kanalen en alle werken, bestemd ten algemeenen nutte en voor de groote communicatiën te land of te water;

f. alle hooge souvereine rechten zonder uitzondering, die niet in bijzondere gevallen *ex plenitudine potestatis* door het Gouvernement uitdrukkelijk aan de landeigenaren zijn of worden afgestaan of toegekend, om door hen bij delegatie (en niet anders) te worden uitgeoefend.

ART. 2.

Uit krachte van het direct eigendomsrecht, in den land-eigenaar gevestigd, is hij bevoegd tot het heffen van een aandeel in den oogst of de opbrengst van alle gronden, die door de Inlandsche bevolking bebouwd of vruchtgevende gemaakt zijn of worden.

Aan hem behooren alle woeste gronden en alle gronden, welke onder art 3 vallen, doch geabandonneerd zijn, zoodat de bosschen, bamboezen, arenboomen en andere natuurlijke voortbrengselen des lands, niet voorkomende op gronden, bedoeld bij art. 3, met dien verstande evenwel, dat aan de opgezetenen de vrije beschikking blijft, zonder voorafgaande vergunning van wien ook, over de weiden voor hun vee en over alle bosschen zonder onderscheid tot het vergaderen van bamboe, rottan, alang-alang, brandhout en verdere dagelijksche benoodigdheden (geen arensap), mits deze bestemd zijn voor eigen gebruik en niet ten verkoop.

Het doortrekken van karren en vee en het rusten en weiden daarvan op woeste gronden, mag niet worden belet anders dan om gewichtige redenen, ter beoordeeling van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

ART. 3.

Alle gronden door de Inlandsche bevolking metterdaad bebouwd, bewerkt en onderhouden voor eigen rekening en risico, worden verstaan haar in erfelijk individueel bezit te zijn uitgegeven, onder voorwaarde van aan den eigenaar op te brengen het hem toekomende aandeel in den oogst en van de verdere op haar rustende verplichtingen na te komen.

Ontginning door de bevolking voor eigen rekening en risico van terreinen, bedoeld bij art. 2, mag alleen geschieden met toestemming van den landheer.

ART. 4.

De Inlandsche bevolking mag haar erfelijk individueel bezitsrecht op den grond verkoopen en vervreemden aan Inlanders en daarvan niet verstoken geraken dan op de wijze bij dit Reglement bepaald

Het verkoopen en vervreemden van dat recht aan niet-Inlanders is haar verboden. Alle overeenkomsten, die zoodanige vervreemding, rechtstreeks of zijdelings ten doel hebben, zijn van rechtswege nietig.

Eerst wanneer de Inlandsche rechthebbenden van hun erfelijk individueel gebruiksrecht hebben afgezien en zij daarvoor behoorlijk zijn schadeloosgesteld, hetwelk moet geconstateerd worden door eene commissie, door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te benoemen, en alzoo de grond weder vrij domein geworden is van den landeigenaar, kan hij door dezen aan niet-Inlanders worden uitgegeven.

Verhuur door de Inlandsche opgezetenen van de erfelijk individueel bezeten gronden aan niet-Inlanders is geoorloofd, mits in acht genomen worden de regelen, daaromtrent voor de gouvernementslanden gesteld.

ART. 5.

Wanneer de landeigenaar ongecultiveerde en nog niet in erfpacht uitgegeven gronden voor zijne rekening en risico en door eigen middelen laat bewerken door daglooners, worden dezen niet beschouwd erfelijk individueele bezitters te zijn van den grond, dien zij bearbeiten.

ART. 6.

De landeigenaar mag over geen gronden, bedoeld bij art. 3, anders dan bij minnelijke overeenkomst beschikken, met inachtneming van het bepaalde bij artikel 4.

ART. 7.

De opgezetenen zullen geen boomen, hoegenaamd, om-

hakken, uitgraven of vernietigen, zonder toestemming van den landeigenaar, ook dan als het hout, ingevolge art. 2, voor eigen huishoudelijk gebruik is bestemd.

Boomen, voorkomende op gronden, door de Inlanders erfelijk individueel bezeten of in huur genomen, mogen evenmin door hen worden omgehakt, dan alleen met toestemming van den landeigenaar, ter beslissing, indien noodig, door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

ART. 8.

De opgezetenen mogen de huizen, opstallen, pondokken of andere gebouwen, door hen op den grond van den landeigenaar gebouwd, niet zonder zijn voorkennis en toestemming afbreken of naar een ander landgoed verplaatsen, ten ware zij die zonder bouwstoffen van den landeigenaar hebben opgebouwd of daarvan op een andere wijze den vollen eigendom hebben verkregen. Desniettemin mogen die huizen, opstallen, pondoks of andere gebouwen aan opgezetenen van hetzelfde landgoed, dan wel aan andere personen, die zich met voorkennis van den landeigenaar daarop komen vestigen, worden verkocht.

ART. 9.

Het recht van jacht en visscherij behoort aan den landeigenaar; niemand mag zijns ondanks van dat recht op zijn grond gebruik maken, onder dien verstande evenwel, dat het visschen in de rivieren, zoomede het vangen van vogels met strikken of netten en het vernielen van schadelijk en verscheurend gedierte, niet aan de opgezetenen kan worden belet op de gronden bedoeld in art. 3 of van den landeigenaar gehuurd.

ART. 10.

De opgezetenen zullen volgens de thans bestaande gewoonte bij de aftapping van sitoe's, rawa's en andere

waterplassen daarin kunnen visschen, mits een vijfde gedeelte der vangst aan den landeigenaar afgevende.

Recht van
verblijf.

ART. 11.

De eigenaar mag eigener autoriteit geen opgezetenen (Inlanders en niet-Inlanders) van zijn landgoed verwijderen of doen verhuizen, maar kan hen, die noch vaste woonplaats, noch wettig en bekend middel van bestaan hebben, en verdacht worden van rondzwerving, lediggang of slecht gedrag, bekend maken aan het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, dat dan zal onderzoeken in hoever er termen bestaan tot landruiming of wel tot terechtstelling of verwijdering van den beklaagde overeenkomstig de op dat stuk bestaande bepalingen.

ART. 12.

Nieuwe opgezetenen (Inlanders en niet-Inlanders) mogen zich tegen den wil des landeigenaars niet op het landgoed metterwoon nederzetten.

ART. 13.

Van het bepaalde bij het voorgaande artikel zijn echter uitgesloten de personen, die door of van wege het Gouvernement met eenig ambt of gezag bekleed zijn, waarvan de uitoefening het verblijf op eenig landgoed noodzakelijk maakt.

ART. 14.

Als voor het plaatsen der woningen van landsdienaren en ambtenaren of voor eenig ander oogmerk van algemeen belang, zooals het aanleggen van wegen, kanalen, sluizen, bruggen, gesich'en en wat al meer, een afstand van grond wordt gevorderd, zal deze, bij wijze van onteigening ten algemeenen nutte en tegen billijke schadeloosstelling, plaats hebben, ten ware bepalingen ter contrarie voorkwamen in de oorspronkelijke voorwaarden, waarop sommige landerijen zijn vervreemd geworden.

Heffingen
door de
landeigen-
naren.

ART. 15.

De landeigenaren mogen geen andere heffingen van de opgezetenen hunner landen vorderen, dan die uitdrukkelijk bij dit Reglement bepaald zijn.

ART. 16.

Geoorloofd zijn de volgende heffingen:

a. de *tjoeké*, die geheven wordt bij het snijden van de padi of katjang, en afhangt van de hoegrootheid van het gewas;

b. de *tuinhuur*, waaronder wordt verstaan de huur der gronden met vruchtboomen en andere gewassen (doch niet met rijst of katjang) beplant;

c. de *grondhuur*, die geheven wordt van de kleine stukjes grond, waarop (met uitsluiting der tuinen) de huizen der opgezetenen gebouwd zijn, aan welke heffing echter niet onderhevig zijn de stukjes grond, waarvan reeds *tjoeké* dan wel *tuinhuur* aan den landeigenaar wordt opgebracht.

ART. 17.

De hoegrootheid dier heffingen regelt zich naar de gebruiken en erkende gewoonten van elk landgoed. In het algemeen echter zullen zij nimmer meer mogen bedragen dan het één vijfde gedeelte van het werkelijke gewas (bruto-opbrengst zonder aftrek van snij- of plukloon).

ART. 18.

De heffingen hebben plaats in natura bij het snijden van het gewas, zoowel voor de aandeelen van den eigenaar in de opbrengsten der sawahs of natte rijstvelden als voor die der *gaga's*, *tipars*, *tjégèrs* en andere droge velden; onverminderd de bevoegdheid van den landeigenaar om bij vrijwillige overeenkomst met de opgezetenen eene heffing

in geld te bedingen. Tegen den tijd dat het gewas rijp is om gesneden te worden geeft de landbouwer hiervan kennis aan het betrokken desahoofd, dat hiervan onmiddelijk mededeeling doet aan den demang of welk ander Inlandsch hoofd over hem gesteld is, welke laatste verplicht is binnen acht dagen na de kennisgeving van den landbouwer den taxateur te zenden.

Deze bepaalt het aandeel van den landheer in tegenwoordigheid van den betrokken landbouwer, het betrokken desahoofd of van een der leden van het desabestuur.

De landbouwer legt daartoe zijn product in vijf rijen of vijf hoopen en de taxateur kiest er een voor den landheer uit.

Is na verloop van die acht dagen de taxateur nog niet verschenen, dan mag de landbouwer zijn gewas snijden en zelf de opbrengst bepalen. Geeft daarentegen de landbouwer geen kennis van het rijp worden van zijn gewas of snijdt hij dit binnen den termijn, zonder op de komst van den taxateur te wachten, dan bepaalt de landheer, buiten den betrokkene om, zijn aandeel als tjoekéheffer.

De heffing op de rijstvelden geschiedt in padi en mag niet in rijst gevorderd worden dan bij vrijwillige overeenkomst tusschen den eigenaar en de opgezetenen.

ART. 19.

De landeigenaar mag geen grondlast heffen ter zake van den oogst van een vroeger jaar, sub poene van als knevelaar te worden gestraft.

Wanneer de aard van sommige cultures overjarige verrekningen volstrekt vordert, zal daaromtrent tusschen den landeigenaar en de betrokkene opgezetenen eene overeenkomst moeten worden gesloten.

ART. 20.

De tuin- en grondhuur wordt geheven in geld, waarvan het bedrag jaarlijks bepaald wordt bij overeenkomst tus-

schen den landheer en de opgezetenen. Kunnen partijen niet tot eene overeenkomst treffen, dan wordt de aanslag geregeld en vastgesteld door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur met inachtneming van het bepaalde bij art. 17.

Diensten
en vrije
arbeid.

ART. 21.

De eigenaar heeft het recht om van de mannelijke opgezetenen van zijn landgoed, tegen genot van een kati ongekookte rijst, één dag arbeid in de week te vorderen tot het aanleggen of herstellen van binnenwegen, het graven van waterleidingen, het snijden van gras, het doen van wachten bij woon- en pakhuizen, en het verrichten van andere werkzaamheden te beoordeelen door het hoofd van Plaatselijk Bestuur, bij welke beoordeeling de gebruiken en gewoonten van elk landgoed in het bijzonder moeten gevolgd worden. (1)

Indien deze arbeid gevergd wordt op een grooteren afstand dan vijf palen tusschen de plaats der werkzaamheden en de woningen der opgezetenen, zal aan elken arbeider buitendien twee cents voor iederen paal afstands worden betaald na het einde van den dag. In geen geval mag die afstand meer bedragen dan acht paal.

Van de heerendiensten zijn verschoond:

a. alle personen, die den ouderdom van 14 jaren nog niet of dien van 50 jaren reeds bereikt hebben;

b. alle zieken en verminkten;

c. allen, die volgens de Inlandsche gewoonten vrij zijn van persoonlijken arbeid en voorts allen, die, ter beoordeeling zoo noodig van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, kunnen aantonen wettige redenen van verhindering te hebben.

Het komen en gaan der heerendienstplichtigen van en naar hunne woonplaats zal onder den arbeid worden ge-

(1) Het is nog beter, indien zulks mogelijk is, die werkzaamheden hier bij name te noemen.

rekend, zoodat ieder steeds zes volle dagen in de week voor zich zelve zal behouden.

Het laten uitkomen der heerendienstplichtigen meerdere dagen achtereen is verboden, tenzij daaromtrent met de betrokkenen een vrijwillige overeenkomst is gesloten.

Elke heerendienstplichtige heeft het recht om een plaatsvervanger te stellen, mits deze den vereischten leeftijd tusschen 14 en 50 jaar heeft en lichamelijk niet ongeschikt is voor arbeid.

De heerendienstplichtigen zijn niet verplicht tot eenige levering, hetzij betaald of onbetaald, van materialen of andere goederen, die hun bijzonder of gemeentelijk eigendom zijn. Alleen zijn zij verplicht hunne patjols, goloks of bedoks en arits, zoo noodig, op het werk mede te brengen, ten einde die aldaar te gebruiken.

ART. 22.

De opgezeten en zijn verplicht het aandeel des landeigenaars in de opbrengsten van den door hen bebouwd en grond, bedoeld bij art. 3, zonder betaling naar diens pakhuizen te vervoeren en aldaar af te leveren, de padi droog, mits de pakhuizen niet verder dan vijf palen van de woningen der opgezeten en gelegen zijn.

Voor de levering van droge padi wordt op den aanslag der tjoeké van het brutogewas eene reductie van 25% toegestaan.

ART. 23.

De opgezeten en zullen tot geen andere onbetaalde diensten door den landeigenaar worden gebezigd. Alle diensten, niet in de beide vorige artikelen vermeld, moeten in vrijen arbeid plaats vinden.

ART. 24.

Het is den landeigenaar geoorloofd om met de opgezeten en zijns landgoeds een vrijwillige overeenkomst te treffen

waarbij zij de heerendiensten, die zij verschuldigd zijn, voor eene betaling in geld of eene levering van producten afkoopen.

ART. 25.

Wanneer door het Gouvernement de diensten der opgezetenen worden vereischt ten algemeenen nutte, zal de oproeping door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur onmiddellijk aan de Inlandsche hoofden worden gericht, buiten bemoeienis van den landeigenaar, die hieraan geen verhindering of moeielijkheid zal mogen toebrengen.

ART. 26.

Het ontginnen en bebouwen van gronden, het cultiveeren of leveren van bijzondere voortbrengselen, die de Inlander niet gewoon is uit vrije verkiezing te verbouwen, het oprichten van fabrieken, in één woord, alle ondernemingen, die de landeigenaar voor eigen profijt, risico en rekening aanvangt, moet hij tot stand laten brengen in vrijen arbeid.

ART. 27.

Huurlingen, die voor een tijdvak van meer dan drie maanden worden in dienst genomen ten behoeve van ontginningen, cultures, fabrieken en andere belangrijke ondernemingen of werken, en niet behooren tot de opgezetenen van het landgoed, zullen door den eigenaar bij het Hoofd van Plaatselijk Bestuur worden aangegeven.

ART. 28.

Van deze aangifte zal worden aangelegd een register, hetwelk zal inhouden:

- a. de namen der ondernemers;
- b. de namen der gehuurde arbeidslieden;
- c. de plaats, waar zij zijn gehuurd en tehuis behooren;
- d. het werk, waartoe zij zijn gehuurd en
- e. de voorwaarden waarop.

ART. 29.

Zoodanige huur zal voor niet langer dan 3 jaren mogen worden aangegaan.

Na verloop van dien tijd zal zij kunnen worden vernieuwd ten overstaan van de plaatselijke autoriteit, die zal moeten zorgen, dat daarbij vrijwillig en zonder dwang worde te werk gegaan.

ART. 30.

De ondernemers, die arbeidslieden langer aanhouden dan de overeenkomst gedooft, zullen aan elk hunner voor iedere maand, dat zij aldus zijn aangehouden, betalen f 10.— boven het loon, bij de oorspronkelijke overeenkomst bedongen.

ART. 31.

Met de regeling der *gemeentelijke* diensten mag de landheer zich noch rechtstreeks, noch zijdelings inlaten. Zij worden geregeld door het desahoofd in overleg met de bevolking, onder toezicht en goedkeuring van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

**Publieke
werken.**

ART. 32.

Geen dammen, doorgravingen, waterleidingen, wegen, bruggen of andere werken, waarbij het Gouvernement of derden belang hebben, mogen zonder vergunning van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur worden aangelegd, verplaatst, verlegd of verstopt, sub poene van dadelijk herstel of wegruiming door tusschenkomst van 's Lands ambtenaren op kosten van dengene, die zich aan de overtreding heeft schuldig gemaakt en onverminderd eene geldboete van hoogstens f 500, naar gelang der omstandigheden, ter bepaling van den rechter.

Pol
Jus

ART. 33.

Het maken, repareeren en berijden der groote wegen, het aanleggen en onderhouden van publieke bruggen, sluizen, kanalen en waterleidingen; het aftappen van water voor den landbouw en andere doeleinden, het zuiveren der rivieren en waterloopen en het herstellen hunner oevers en al wat verder met deze aangelegenheden in verband staat, wordt van tijd tot tijd op hoog gezag geregeld, geldende dienaangaande nu reeds de bepalingen, voorkomende in het aan dit Reglement gehecht besluit.

Voorzooveel betreft groote wegen, bruggen, sluizen, kanalen en alle werken bestemd ten algemeenen nutte en voor de groote communicatiën te water, draagt het Gouvernement de kosten aan den aanmaak, de herstelling of het onderhoud verbonden. De landeigenaren dragen in deze kosten bij, voorzoover zij nut uit die werken trekken, te beoordeelen en te ramen door eene vanwege de Regeering te benoemen commissie, bestaande uit ambtenaren en landeigenaren. De bijdrage der landeigenaren kan geschieden in geld of in heerendienstplichtigen. In het laatste geval rekent de arbeid, door die heerendienstplichtigen verricht, in mindering van het verplicht aantal dagen, gedurende welke zij voor de landheeren in heerendienst moeten uitkomen.

ART. 34.

Politie en
Justitie.

De landeigenaar is verplicht om in elke verzameling van woningen, welke, ter beoordeeling desnoods van de plaatselijke autoriteit, als een desa, kampong of dorp moet worden beschouwd, een Inlandsch hoofd te stellen, ter zijner keuze, en om aan elk zoodanig dorpshoofd tot onderhoud, vrij van opbrengsten, in gebruik te geven eene zoodanige uitgestrektheid sawah's, tipars, tjégérs, gaga's of andere rijstvelden, als door één man en één span buffels kan bewerkt worden, dan wel een stuk tuingrond van zoodanige uitgestrektheid als gewoonlijk door één man wordt bearbeid.

Deze dorpschoufden nemen, wat politie betreft, de functiën waar, die bij het Inlandsche Reglement aan de desahoufden zijn opgedragen.

ART. 35.

Wanneer de landeigenaar nalatig is om de bepaalde dorpschoufden op zijne landerijen aan te stellen, zal daarin door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur ten zijnen koste worden voorzien.

Wanneer een dorpschoufd ongeschikt of onwillig wordt bevonden om voor de politie te zorgen, zal de landeigenaar hem door een anderen moeten doen vervangen, op schriftelijke uitnoodiging van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

ART. 36.

De kleine stukjes grond, bekend onder den naam van vrijmanslanden (tanah merdika), welke van geene genoegzame uitgestrektheid zijn om op ieder daarvan een afzonderlijk houfd aan te stellen, zullen door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur in zoodanig getal als zal worden doelmatig geacht, worden vereenigd onder het opzicht van een algemeen houfd onder de benaming van wijkmeester, die, in onmiddellijke ondergeschiktheid aan het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, de functiën zal waarnemen bij het Inlandsche Reglement aan de desahoufden opgedragen. Deze Inlandsche wijkmeesters zullen ter belooning van hunne diensten de navolgende heffingen mogen doen, als:

a. voor het verleenē van een permissiebriefje aan Inlanders om een huwelijk te mogen vieren, 50 cents;

b. voor het uitreiken van een certificaat van goed gedrag aan Inlanders, die zich bij de autoriteit aanmelden willen tot erlanging van een reispaspoort, 5 cents;

c. voor het uitreiken van een bewijs, houdende dat er geene bedenkingen bestaan om aan den houder verlof te geven tot het spelen van rōggeng of andere inlandsche spelen, 25 cents ieder.

ART. 37.

Onverminderd hunne bevoegdheid tot het ontvangen der van ouds gebruikelijke geschenken bij feestelijke of andere gelegenheden, zal geen der Inlandsche hoofden bij de beide voorgaande artikelen bedoeld, noch in geld noch in producten, iets van de opgezetenen mogen vorderen of genieten, sub poene van als knevelaar te worden gestraft.

ART. 38.

De Inlandsche hoofden op de particuliere landerijen, aan wien in voege voorschreven het toezicht over de politie is opgedragen, zullen, hoezeer gekozen en voorgedragen wordende door den landeigenaar, door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur worden voorzien van een akte van aanstelling als zoodanig, welke akte, ingeval van ontslag, weder door die autoriteit zal worden ingetrokken.

ART. 39.

De opgezetenen der landerijen, zoowel Inlanders als met hen gelijkgestelden, zijn verplicht om op de vordering en aanwijzing der beambten van politie zoodanige wachten en patrouilles te doen als voor de veiligheid van personen en goederen noodzakelijk geoordeeld worden.

ART. 40.

Omtrent de oprichting, enz., van bazaars of markten geldt het bepaalde bij Staatsblad 1869 no. 66.

ART. 41.

Het bezit van schiet-geweer is alleen aan die Inlandsche opgezetenen geoorloofd, die daartoe bekomen hebben eene schriftelijke vergunning van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, welke jaarlijks vernieuwd en gratis afgegeven zal

worden, zijnde van dit verbod uitgezonderd zij, die bij behoorlijke akte van aanstelling met de uitoefening van eenig openbaar gezag zijn belast, alles op de straffen bepaald bij art. 14 van het reglement op den invoer, den verkoop en het bezit van vuurwapenen en buskruid (Staatsblad 1828 no. 58.)

ART. 42

De Hoofden van Plaatselijk Bestuur zijn belast met de vereffening langs minnelijken weg van geschillen tusschen landeigenaren en opgezetenen omtrent opbrengsten, diensten en wederkeerige rechten of verplichtingen. Geschillen, die niet langs minnelijken weg kunnen worden vereffend, zoomede gevallen van overtreding van dit Reglement, worden door den gewonen rechter beslist, onverminderd de bevoegdheid van de Regeering om in geval van oneenigheden, waardoor de rust mocht worden bedreigd, zoodanige maatregelen te nemen als het algemeen belang zal vorderen.

ART. 43.

De Hoofden van Plaatselijk Bestuur zijn verplicht te waken voor de richtige nakoming der bepalingen van dit Reglement en der daaruit voortgevloeide overeenkomsten.

ART. 44.

Landeigenaren, die andere meerdere of hoogere opbrengsten en diensten van hunne opgezetenen vorderen dan bij dit Reglement uitdrukkelijk zijn toegestaan, of die verzuimen om op den voet, daarbij bepaald, ten opzichte hunner opgezetenen te handelen, zullen ter zake van knevelarij en misbruik van gezag vervolgd worden.

ART. 45.

Wanneer de Regeering het persoonlijk verblijf van een landeigenaar op zijn landgoed schadelijk acht voor de openbare rust, zal hem dat kunnen worden ontzegd.

ART. 46.

Wanneer personen, die als huurders, vruchtgebruikers, administrateurs, pachters of onder eenigen anderen titel in de plaats van de eigenaren der particuliere landerijen of hunne rechtverkrijgenden optreden, zich schuldig maken aan handelingen, bij dit Reglement aan de eigenaren verboden, zijn op hen dezelfde straffen van toepassing, bedreigd tegen de landeigenaren, die zoodanige handelingen plegen.

ART. 47.

Landeigenaren, die buiten Nederlandsch-Indië woonachtig zijn, zullen, bij eene in rechten geldige akte, zich ter zake van hun landeigendom justiciabel stellen te Batavia, en aldaar domicilium citandi et excecutandi moeten kiezen.

Overeen-
komsten.

ART. 48.

Elke overeenkomst, in dit Reglement bedoeld, moet zijn *schriftelijk*. Zij wordt eerst geldig na goedkeuring en behoorlijke registratie door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

Vóór het registreeren eener dergelijke overeenkomst zal door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur nauwkeurig worden nagegaan of de bepalingen van Staatsblad 1838 no. 49 en 1863 no. 152 stiptelijk zijn opgevolgd, om alleen in het bevestigend geval de registratie te bewerkstelligen.

Het aangaan dier overeenkomsten *mondeling* dan wel *schriftelijk zonder registratie* is den landeigenaren streng verboden, sub poene eener geldboete van f 1000 — tot f 10000.—, dan wel verwijdering overeenkomstig art. 45 van dit Reglement.

ART. 49.

Van alle in het vorige artikel bedoelde overeenkomsten tusschen de landeigenaren en de opgezetenen, zoomede van dit Reglement, zullen vanwege het Hoofd van Plaatselijk Bestuur bekendmakingen en aanplakkingen gedaan worden in de desa's.

ART. 50.

Onder opgezetenen worden in dit Reglement verstaan *Inlanders*, tenzij anders is bepaald.

Algemeene
bepalingen.

ART. 51.

De landeigenaren zijn gehouden om aan het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, tot wiens ressort hunne landgoederen behooren, alle statistieke opgaven te verstrekken, die van hen mochten gevorderd worden.

ART. 52.

Het leggen van fideikommissaire verbanden op particuliere landen en gronden, ten behoeve van *Inlanders* en met hen gelijkgestelden, blijft in het algemeen belang verboden.

ART. 53.

Dit Reglement doet alle speciale voorwaarden en servituten onder welke sommige landerijen zijn overgegaan in particulier eigendom, die niet vermeld zijn in den aan dit Reglement gehechten staat, te niet.

ERRATA.

Blz 6 regel 16 v. b. staat: *allen*, lees: *alleen*.

" 7 " 14 en 15 v. b. De woorden *op de particuliere landerijen*
moeten wegvallen.

" 15 " 5 v. o. staat: *moet* enz. lees: *moeien zij geheel of gedeel-*
telijk onteigend worden en moet de landheer
daarvoor worden schadeloosgesteld.

" 16 " 19 v. b. staat: *het*, lees: *dat*.

" 40 " 16 v. o. staat: *hem*, lees: *hen*.

p2022

